

Jože Krašovec

Etimološka razlaga svetopisemskih imen kot lingvistično in literarno izrazno sredstvo v izvirniku in v prevodih

Študija obravnava nekaj primerov svetopisemskih imen, ki jih izvirno svetopisemsko besedilo navaja v jezikovni in literarni obliki ljudske etimološke razlage z uporabo besedne igre. Etimološka razlaga svetopisemskih imen je posebna vrsta etiološke razlage preteklih dogodkov in dejstev. Izraz etiologija uporabljajo v sodobni razlagi Svetega pisma in ga izvajajo iz grške besede *aitía* 'odgovornost, vzrok, razlog'. Izraz etiologija navezujejo na tiste pripovedi ali izročila, ki razlagajo vzrok ali izvor obstoječega naravnega pojava, okoliščine, običaja ali ustanove. Sorazmerno zgodnja svetopisemska izročila vsebujejo tako imenovane naravne ali geološke, etnološke in etimološke, kultne in svetiščne etiologije. Etimološke razlage osebnih imen v Svetem pismu samem so najbolj očitni primeri etiologij. V zgodovinskih knjigah Svetega pisma, največkrat v Genezi, svetopisemski pisatelji pogosto izrecno razlagajo, kako je ime nastalo.¹

Pomen številnih imen je pogosto povezan z nekim dogodkom. Etiologije imen torej osvetljujejo vprašanje, čemu so dali prednost, ko so oblikovali izročilo. Nekatera imena so nenavadna nadomestila za stara imena, katerih etiologija ni več jasna, ali pa so nanjo popolnoma

¹ Za razpravo o problemu svetopisemske etiologije gl. J. Fichtner, *Die etymologische Ätiologie in den Namensgebungen der geschichtlichen Bücher des Alten Testaments*, v: VT 6 (1956), 372-396; J. A. Soggin, *Kultiätiologische Sagen und Katechese im Hexateuch*, v: VT 10 (1960), 341-347; I. L. Seeligman, *Aetiological Elements in Biblical Historiography*, v: Zion 26 (1961), 141-169; A. Ibanez Arana, *La narración etiológica como género literario bíblico: Las etiologías etimológicas del Pentateuco*, v: *ScripVict* 10 (1963), 161-176, 241-275; B. S. Childs, *A Study on the Formula »Until This Day«*, v: *JBL* 82 (1963), 279-292; F. Zimmermann, *Folk Etymology of Biblical Names*, v: *Volume du Congrès: Genève*, VT.S 15, E. J. Brill, Leiden 1966, 311-326; B. O. Long, *The Problem of Etiological Narrative in the Old Testament*, BZAW 108, W. de Gruyter, Berlin 1968; isti, *Etymological Etiology and the Dt Historian*, v: *CBQ* 31 (1969), 35-41; L. Sabourin, *Biblical Etiologies*, v: *BibTB* 2 (1972), 199-205; B. S. Childs, *The Etiological Tale Re-considered*, v: VT 24 (1974), 2-17; F. W. Golka, *The Aetiologies in the Old Testament*, VT 26 (1976), 410-428; 27 (1977), 36-47; A. Strus, *Nomen – Omen*, AnBib 80, Biblical Institute Press, Rome 1978; isti, *Étiologies des noms propres dans Gen 29,32-30,24: Valeurs littéraires et fonctionnelles*, v: *Salesianum* 40 (1978), 57-72.

pozabili. Ljudske etimologije se pogosto nanašajo na kakšno podrobno prvino zgodbe, ki pa z etimološko razlago pomena imena, ki je predmet razlage, dobi osrednje mesto. Verjetno je, da so ljudske etimologije pozneje dodali pristnemu zgodovinskemu izročilu. Številna imena so spremenili, da bi odražala zgodovinske ali zemljepisne okoliščine. Na splošno velja, da ni mogoče ugotoviti, ali je določena etiologija navdihnila izročilo o dogodku, ki je opisan, ali pa je bila dodana zgodbi, ki je v bistvu pristno zgodovinska. Kljub temu ljudske etimologije pomembno osvetljujejo, kako so nekatera znana imena v resnici razumeli, ne glede na to, kako daleč od zgodovinske resničnosti je bila njihova razlaga. Nenavadne etimološke formulacije so ustaljeni izrazi osebnega pričevanja, ki je bilo dodano sprejetemu izročilu, in tako potrjuje veljavo izročila.²

Ko obravnavamo svetopisemske etimologije, je treba razlikovati med znanstveno in ljudsko etimologijo. Svetopisemske etimologije lahko v najbolj pravem pomenu besede imenujemo ljudske etimologije, ker so zgrajene kot igre z asonancami, s podobnostjo besed in drugimi asociacijami. Imajo pesniško, humoristično ali poučno vlogo. Približno devetdeset primerov v Svetem pismu daje informacijo o okoliščinah, ki so vplivale na poimenovanje oseb, skupin, ljudstev ali krajev, in o razlagi pomena njihovih imen. Številni primeri vključujejo razlago pomena imen, iz česar lahko jasno razberemo, da so svetopisemski pisci v imenih videli izraze, ki sporočajo pomen. Različna izročila o krajevnih imenih so krožila svobodno in neodvisno drugo od drugega. Etiološke etimološke razlage imen v Svetem pismu so sumarične literarne stvaritve, ki se pogosto ne ujemajo z vsemi pomembnimi izročili. Njihov namen ni prava lingvistična presoja glasoslovnih odnosov med sorodnimi jeziki in točnega odnosa do stvarnosti. Njihov glavni cilj je literarna izraba lingvističnih asociacij.

Študija se osredotoča na etimologije svetopisemskih imen, ki se v hebrejskem Svetem pismu pojavljajo v kombinaciji poimenovanja osebe ali kraja in razlage, kako je poimenovanje nastalo. Najpomembnejše je vprašanje, kako so etimološke razlage v jezikovnem in literarnem pogledu izražene v izvirnih besedilih in kako so jih razumeli in posredovali v prevodih Svetega pisma. Pregled prevodov Svetega pisma od antike do danes kaže, da so se prevajalci v zvezi z imeni vedno srečevali z alternativo: transliteracija ali prevod. V tej študiji je posebna pozornost posvečena tistim etimološkim izpeljankam imen, ki so v starih prevodih večinoma prevedena, čeprav so v večini novejših prevodov transliterirana.

² Gl. B. S. Childs, *CBQ* 82 (1963), 279-292.

1. Razlaga imen v svetopisemskih besedilih in literarna kakovost prevodov

Knjiga Geneze je najbogatejši vir primerov, v katerih poimenovanju osebe ali kraja sledi razlaga poimenovanja ali vsaj namig na etimološki pomen poimenovanja: Eva (3,20), Kajn (4,1), Set (4,25), Noe (5,29), Babel (11,9), Izmael (16,11.15), Ata El Roi (16,13), Beer Lahaj Roi (16,14), Adonaj Jireh (22,14), Abram / Abraham (17,5), Saraja / Sara (17,15), Coar (19,20-22), Moab (19,37), Ben Ami (19,38), Izak (21,3-6), Beeršeba (21,31), Adonaj (Jehova/Jahve) Jire (22,14), Ezav (25,25), Jakob (25,26), Edom (25,30), Esek (26,20), Sitna (26,21), Rehobot (26,22), Šiba / Beeršeba (26,33), Jakob (27,36), Betel / Luz (28,19), Ruben (29,32), Simeon (29,33), Levi (29,34), Juda (29,35), Dan (30,6), Neftali (30,8), Gad (30,11), Ašer (30,13), Isahar (30,18), Zabulon (30,20), Jožef (30,23-24), Jegar Sahaduta (31,47), Galed (31,48), Micpa (31,49), Mahanajim (32,2), Peniel (32,31), Sukot (33,17), El Betel (35,7), Alon Bacut (35,8), Ben Oni / Benjamin (35,18), Perc (38,29), Zerah (38,30), Manase (41,51), Efrajim (41,52), Abel Micrajim (50,11). Večina poimenovanj v Genezi spada v jahvistični vir, nekatera se uvrščajo v elohistični vir, samo preimenovanji Abrama v Abrahama in Saraje v Saro v 1 Mz 17,5 in 1 Mz 17,15 spadata v duhovniški vir.

Med drugimi knjigami Peteroknjžja je samo v Eksodusu in v knjigi Numeri nekaj primerov poimenovanj skupaj z bolj ali manj izrecno etimološko razlago; Eksodus: Mojzes (2,10), Geršom (2,22; 18,3), Mara (15,23), Masa in Meriba (17,7), Eliezer (18,4); Numeri: Tabera (11,3), Kibrot Taava (11,34), Meriba (20,13.24; 27,14), Horma (21,3). Besedila, ki poročajo o teh imenih, večinoma pripadajo jahvističnemu viru. V drugih delih hebrejskega Svetega pisma je poročil o poimenovanju oseb ali krajev skupaj z etimološko razlago pomena poimenovanj še manj; Jozue: Gilgal (5,9), Ahor (7,26); Sodniki: Horma (1,17), Bohim (2,4-5), Gideon / Jerubaal (6,32), Ramat Lehi (15,17), En Kore (15,18-19); 1 Samuel: Samuel (1,20, 27), Ikabod (4,21), Eben Ezer (7,12), Sela Mahlekot (23,28, brez razlage), Nabal (25,25); 2 Samuel: Baal Percim (5,20), Perc Uza (6,8), Salomon / Jedidjah (12,25); Prva knjiga kraljev: Kabul (9,13), Samarija (16,24, po navedbi imena Šemer, lastnika zemlje); Druga knjiga kraljev: Sela / Jokteel (14,7); Ruta: Naomi / Mara (1,20); Prva kroniška knjiga: Peleg (1,19); Jabec (4,9-10), Berija (7,23), Perc Uza (13,11; cf. 2 Sam 6,8); Baal Percim (14,11; prim. 2 Sam 5,20); Druga kroniška knjiga: Beraha (20,26).

Poleg poimenovanja oseb in krajev velja omeniti še druga poimenovanja, ki temeljijo na etimološkem pomenu besed: praznika *pesah/pasha* (2 Mz 12,27) in *purim* (Est 9,26) in čudežna nebeška hrana –

mana (2 Mz 16,15.31). V judovskem slovstvu grško-rimskega in rabinškega obdobja se je nadaljevalo svetopisemsko izročilo ljudske etimologije. Imena so pogosto imela pomembno vlogo v eksegezi. Filon Aleksandrijski je na primer navedel etimologijo 166 različnih imen iz hebrejskega Svetega pisma.

Vesetje do ljudske etimologije v antičnem judovstvu je morda eden izmed razlogov, zakaj so antični prevajalci imena raje prevajali, namesto da bi jih prepisovali. Primerjalni pregled prevodov Svetega pisma pa kaže, da so tudi druge okoliščine vplivale pri odločanju, ali ime prevesti ali transliterirati. Na to lahko sklepamo že na temelju dejstva, da so v številnih prevodih prevedena tudi nekatera imena, ki v Svetem pismu niso etimološko razložena (gl. prejšnje poglavje).

V Genezi so imena Kajn, Set, Noe, Izmael, Abram / Abraham, Sara-ja / Sara, Coar, Moab, Izak, Ezav, Jakob, Edom, Ruben, Simeon, Levi, Juda, Dan, Neftali, Gad, Ašer, Perc, Zerah, Manase, Efrajim v vseh prevodih transliterirana skladno z naravo jezikov; imena Eva, Babel, Ata El Roi, Beer Lahaj Roi, Ben Ami, Beeršeba, Betel / Luz, Jegar Sahaduta, Galed, Micpa, Mahanajim, Peniel, Sukot, El Betel, Alon Bakut, Ben Oni / Benjamin, Abel Micrajim so v nekaterih prevodih prevedena ali vsaj kombinirana s prevodom. V knjigah Eksodus, Numeri, Jozue, Sodniki so v vseh prevodih vsa osebna in krajevna imena transliterirana: Mojzes, Geršom, Eliezer, Gilgal, Ahor, Gideon / Jerubaal, Tabera, Kibrot Taava, Meriba, Horma, Bohim, Ramat Lehi, En Kore. V Samuelovih knjigah, knjigah kraljev, v Ruti in v kroniških knjigah so v vseh starih in novejših prevodih vsa osebna imena, pa tudi nekatera krajevna imena transliterirana: Samuel, Ikabod, Nabal, Samarija, Sela / Jokteel, Peleg, Jabc, Berija. Toda večina krajevnih imen je v nekaterih starih prevodih prevedena, sestavljena imena vsaj delno: Eben Ezer, Sela Mahlekot, Baal Peracim, Perc Uza, Jedidja / Salomon, Kabul, Naomi / Mara, Beraha.

Presenetljivo je, da so skoraj vsa osebna imena dosledno transliterirana, medtem ko so vsaj v nekaterih starih prevodih skoraj vsa krajevna imena prevedena. Težko je ugotoviti, kaj je razlog za takšno stanje. V nadaljevanju bomo po ustreznem redu knjig v hebrejskem kanonu posamično ali po skupinah analizirali imena, ki so v starih prevodih Svetega pisma večinoma prevedena. Značilnost ljudske etimologije v Svetem pismu je vzročna zveza med določenim dogodkom in poimenovanjem osebe ali kraja. Način razlage razlogov za poimenovanje ljudi ali krajev poraja neke vrste trdne literarne vzorce: dogodek / poimenovanje in nasprotno. Takšni vzorci niso brezciljne, poljubne ali naključne konstrukcije, temveč premišljena literarna sredstva. Etiološka izpeljava imen v večini primerov vpleta v pripoved besedno igro, ki v svetopisemskih besedilih izraža bistvo dogodka in iz-

peljave imena. V Svetem pismu so etimološke razlage imen umetnostne stvaritve piscev, ki so bili obdarjeni z veliko nadarjenostjo za literarno oblikovanje; so jasna znamenja literarnega namena, da se v izvirnih besedilih ustvarijo literarne besedne igre. V središču je verovanje, da je ime, ki je bilo dano skladno s specifično zgodovinsko okoliščino, enkratno v izvoru in pomenu. Ta namen je brez dvoma vplival na zgodovino izdajanja besedil, kajti svetopisemskim piscem je šlo bolj za literarne kakor za lingvistične premisleke, ko so posredovali lingvistično etimologijo in razlage imen. Iz vseh teh razlogov so te literarne strukture preizkus literarne ozaveščenosti in sposobnosti prevajalcev. Vsaka ocena prevajalske tehnike bi torej morala posebej paziti na literarno kakovost prevodov. Ugotavljanje, do kakšne mere je literarna zgradba ljudske etimologije iz izvornika ohranjena v prevodih, je torej pogloblitni namen te študije.

2. Etimološki prevod dveh poimenovanj Eve

Po jahvistični pripovedi o stvarjenju (1 Mz 2,4b-25) je Adam dal svoji ženi rodovno ime (v. 23): »Ta se bo imenovala Možinja (*'iššāh*), kajti ta je vzeta iz Moža (*mē'iš luqqāhāh-zō't*).« Targumi niso ohranili besedne igre, ki temelji na jasnem jezikovnem razmerju med opisnima imenoma Moža in Žene. TgO je izbral besedi *'itātā* 'žena, soproga' ... *mibba'ālāh* 'iz njenega soproga', čeprav je beseda *'iš* v rabi v aramejščini. Prevod TgO morda vključuje idejo, »da Žena ni vzeta iz katerega koli moža, temveč izključno iz njenega soproga.«³ Toda izraz *mibba'ālāh* 'iz njenega soproga' hkrati ruši besedno igro in spreminja pomen z rabo zaimenske pripone. TgN in TgPsJ imata besede *'ittā* 'žena, soproga' ... *miggeber* 'iz moža'. Tudi LXX je porušila besedno igro, s tem ko je besedilo prevedla: *haútē klēthēsetai gynē hōti ek toū andrōs autēs elēmphthē haútē* 'imenovala se bo žena, kajti vzeta je bila iz moža'. Simah je besedno igro obdržal s tem, ko je hebrejske besede prevedel z besedama *andrís/andrós*, ta dvojica pa je bila prevzeta tudi v MGK. Teodotion je ustvaril izvorno besedno igro s tem, ko je nadomestil etimologijo izvirnih besed: *lēpsis* 'vzetje' (ker je bila vzeta - *elēmphthē* iz moža). Vg je ohranila besedno igro z uporabo para *virago* ... *de viro: haec vocabitur virago quoniam de viro sumpta est.*⁴ Hieronim je s presenetljivo stvaritvijo besedne igre očitno vplival na

³ Gl. M. Aberbach in B. Grossfeld, *Targum Onkelos to Genesis*, Ktav / Center for Judaic Studies, Denver 1982, 32, op. 23.

⁴ Gl. razlago Hieronima in nekaterih starih avtorjev, ki jih navaja F. Field, *Origenis Hexapla quae supersunt sive Veterum interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum fragmenta* I, G. Olms, Hildesheim 1964, 15, op. 31.

LUB in številne prevode, ki temeljijo na LUB. Omeniti velja, da je približno tretjina poznejših prevodov ohranila besedno igro. Vsi angleški prevodi imajo standardni par *Woman/Man*; v drugih jezikih so ustvarili ustrezne besedne pare: *Mennin ... vom Manne* (LUB); *Männin ...vom Manne* (LUO, LUT, ELO, ELB, SCH); *d'un nom qui marque l'homme ... de l'homme* (BLS); *compagne de l'homme ... de son compagnon* (BFC); *Varona ... del varón* (SRV, R60); *varoa ... do varão* (ARC, ARA); *mužatka ... z muže* (BKR); *Moshiza ... is Mosha* (DAL); *Moshovka ... od moshá* (JAP); *možina ... iz možá* (WOL); *(M)možinja ... iz moža* (SPP, SEB, SSP); *muženou ... z muže* (CEP); *čolovikovojo ... z čolovika* (UKR); *mannin ... uit haar man* (LEI); *haar manninne ... van den man* (LUV); *'mannin' ... de man* (NBG); *haar Manninne ... uit den man* (SVV); *maninna ... av man* (S17); *manninne ... av mannen* (N30, NBK, NBN).

Zgodba o padcu (1 Mz 3,1-24) je postala priložnost za poimenovanje žene z osebnim imenom, ki je ostalo za vse rodove. Po izreku kazni (1 Mz 3,14-19) žena prejme osebno ime (1 Mz 3,20), ki izraža njeno pozitivno naravo in usodo v razmerju do njene prvinske vloge – materinstva: »Človek je imenoval svojo ženo Eva (*ḥawwāh*), ker je postala mati vseh živih (*kol-ḥāy*).« Prvo poimenovanje ima nedvoumno etimološko razlago in pomen, toda drugo poimenovanje vsebuje nekaj skladijske dvoumnosti s tem, ko dopušča možnost, da bi lahko vključevalo bitja, ki niso ljudje. Aramejska beseda *ḥiwyāh* pomeni 'kača', in ta pomen se je ohranil v delu rabinskih razlag odlomka (prim. *Geneza Raba* 20,11; 22,2). Uvedba imena Eva v 1 Mz 3,20 najbrž temelji na dejstvu, da Eva stoji na začetku rodovnika, ki mu sledi vrsta potomcev. Razlaga, da je bila žena 'mati vseh živih', izraža sijajno teološko perspektivo pripovedovalca: Kljub grehu in trdoti kazni žena ostaja simbol velikega čudeža in skrivnosti življenja. Hebrejsko besedilo kaže na jezikovno povezavo med imenom *ḥawwāh* in besedo *ḥayyāh* 'živa' (ž. prid. ed.), ali pa na arhaično samostalniško obliko, ki pomeni 'živa stvar'. V zvezi s prvim rojstvom moževo poimenovanje žene izraža možev prvinski odgovor veselja nad materinstvom in življenjem. Toda v odnosu do izjave kazni po padcu poimenovanje izraža teološki premislek o premoči Božje milosti nad kaznijo, s tem ko Bog življenje podaljšuje v prihodnost. Na prevajalca LXX je naredila vtis ljudska etimologija, zato poimenovanja ni transliteriral, temveč ga je prevedel z besedno igro: *Zōē hoti haútē mētēr pántōn tōn zōntōn* 'Življenje, ker je bila mati vseh živih'. V drugem besedilu, v katerem se pojavi ime Eva (1 Mz 4,1), ga LXX transliterira kot *Heúan* (v 4. sklonu); nekateri rokopisi imajo prepis s *spiritus lenis*: *Eúan* (s sklanjatvijo v 4. sklonu).⁵ Akvila je ime transliteriral kot *Haúa*, Simah ima pre-

⁵ Gl. F. Field, *Vetus Testamentum Graece juxta LXX Interpretes*, J. Wright, Oxonii 1859.

vod *Zōogónos*. Vg ima na obeh mestih transliteracijo *Hava*. Grška in latinska oblika transliteracije očitno temeljita na hebrejski fonetiki. Toliko bolj torej preseneča, da imajo skoraj vsi poznejši prevodi transliteracijo imena *Eve*, *Eva*, *Eúa* (MGK) itn.; izjem je le nekaj: *Heuah* (GNV); *Chawwa*, *Leben!* (BUR); *Hava-Vivante* (CHO). Večinska oblika *Eve*, *Eva*, itn. očitno temelji na grški prepisni obliki *Eúa* (*s spiritus lenis*). Med poznejšimi prevodi ni primera, ki bi imel namesto transliteracije prevod. Kolikor bolj je prevladala praksa transliteracije, toliko manj se je uveljavila besedna igra izvirnika. Besedna igra je omejena na primere, ko prevajalec ime transliterira in dodaja prevod (BUR, CHO), ali ko v opombi navaja razlago pomena imena (NRS).

3. Etimološki prevod toponima Babel

Etimološko poimenovanje mesta Babel je ozko povezano s strukturo pripovedi o babilonskem stolpu in z zmešanjem jezika v zadnji jahvistični pripovedi prazgodovine v 1 Mz 11,1-9. Ta oddelek prazgodovine kaže jasna znamenja postopne rasti na temelju kočljivega starodavnega problema: ločitev območja Boga od območja ljudi. Pripovedovalec je v starem gradivu našel osnovo za svojo kritiko človeške prevzetnosti in za razlago, od kod toliko jezikov v svetu. Pripoved vsebuje osrednje ideje o edinosti in jezikovni enotnosti človeštva, toda besedilo je moralo iti skozi zelo dolg postopek literarnega razvoja, da je doseglo sedanjo obliko. Zanimiva je vzajemnost med začetkom in koncem pripovedi: »Vsa zemlja je imela en sam jezik in isto govorico« (1 Mz 11,1); »Gospod je zmešal jezik vse zemlje in od tam jih je Gospod razkropil po vsej zemlji« (1 Mz 11,9). Med začetkom in koncem sta dva vzporedna dela, ki govorita za enotnost pripovedi: V prvem delu ljudstvo deluje in govori: »... Dajmo, sezidajmo si mesto in stolp, katerega vrh naj sega do neba (*rō'šô baššāmayim*), in naredimo si ime (*šēm*), da se ne bomo razkropili po vsej zemlji« (v. 2-4); v drugem delu Bog odgovarja s svojim dejanjem in govori: »... Glej, eno ljudstvo so in vsi imajo en jezik, in to je šele začetek njihovega dela. Zdaj jih ne bo nič več zadržalo; kar koli bodo hoteli, bodo naredili. Dajmo, stopimo dol in tam zmešajmo njihov jezik, da ne bodo več razumeli govorce drugega ...« (v. 5-8). V sklepu je Božje preventivno ali kazensko posredovanje zoper drzno voljo ljudi do veličine postavljeno v poveza-vo s poimenovanjem mesta Babel (v. 9): »Zato se je imenovalo Babel (*bābel*), ker je tam Gospod zmešal (*bālal*) jezik vse zemlje in od tam jih je Gospod razkropil po vsej zemlji.«

Poimenovanje mesta Babel spada med najočitnejše primere etimološke etiologije v zvezi s vprašanjem, kako je v Svetem pismu neki kraj dobil ime. Ta ljudska etimologija je napačna v samem bistvu, kajti ime

Babel je sumerskega in babilonskega izvora: Sum. *Ká-dingir*, Akk. *Bāb-ilu* 'vrata boga'. Hebrejski glagol, ki označuje 'zmešati, pomešati', je *bālal*. Neznatna podobnost z Babelom je bila torej za svetopisemskega pisca dovolj, da je prejšnjim stopnjam razvoja imena dodal vidik, ki se nanaša na opisano stanje množstva jezikov kot nasprotje domnevni jezikovni enotnosti na začetku. Ljudska etimologija je situacijska etiologija, ki razlaga, zakaj po vsem svetu ni mogoče medsebojno sporazumevanje in sodelovanje med ljudmi. Poglavitni namen pripovedi je razložiti, zakaj se je prvotno stanje jezikovne edinosti spremenilo v množstvo jezikov. Skladno s splošno temo prazgodovine, to je s tem stopnjevanje greha, pripovedovalec postavlja v ospredje največji možni greh: težnjo ljudi, da bi prestopili omejeni status njihovega bitja in bi izsilili prodor v območje bogov ali Boga. Razkropitev človeštva (v. 8) in zmešanje jezikov (v. 7) sta bila torej neizbežna. Božje preventivno ali kazensko posredovanje je v prvi vrsti naperjeno proti jezikovni edinosti v zvezi s specifičnim človeškim poskusom naskoka na nebesno področje.

Mesto Babilon je tako staro in tako slavno, da imajo prevajalci malo možnosti za alternativo transliteracija ali prevod. Kljub temu je prevajalec LXX v svetopisemski etimologiji našel zadosten razlog za to, da je ime prevedel s *Sýnkhyxis* 'zmešanje' in je tako ustvaril lepo besedno igro: *Sýnkhyxis hóti ekeî synékheen Kýrios ...* 'Zmešanje, ker je tam Gospod zmešal ...' Večina drugih starih in poznejših prevodov je obdržala ime Babel.

4. Etimološki prevod krajevnih imen *Ata El Roi* in *Beer Lahaj Roi*

Jahvistična zgodba o Hagari v 1 Mz 16 govori o treh etimoloških poimenovanjih: Izmael, *Ata El Roi* in *Beer Lahaj Roi*. Ko se je Hagara znašla v skrajni stiski in je z otrokom bežala od gospodarice Saraje v puščavo, se je prikazal Božji angel in ji je zagotovil: »Glej, spočela si in rodila boš sina; daj mu ime Izmael (*yišmā'ēl*), kajti Gospod te je slišal (*kî šāmā' yhwh*) v tvoji stiski« (1 Mz 16,11). Pripovedovalec in Hagara dasta etimološke različice izgubljenega starega krajevnega imena in vodnjaka: »Imenovala je Gospoda, ki je z njo govoril: ›Ata El Roi (*'attāh 'ēl ro'î*)?; rekla je namreč: ›Ali sem res tukaj videla tistega, ki me je videl? Zato se vodnjak imenuje Beer Lahaj Roi (*'al-kēn qārā' labbā'ēr bā'ēr lahay rō'î*); glej, je med Kadešem in Beredom« (1 Mz 16,13-14). V razlagi poimenovanja Izmaela pripovedovalec *'ēl* nadomešča s tetragramom *yhwh* kot oznako za Boga. Obe oznaki imata za pripovedovalca isti pomen, toda ta najbrž želi prevzeti udarno besedno zvezo. V Hagarinem poimenovanju Boga so masoreti besedo *r'y* vokalizirali kot samostalnik (*rō'î*), ki nakazuje pomen imena v smislu

videnja ali razodetja: 'Ti si Bog videnja'. Na koncu sestavljenega imena za studenec je bila ista beseda vokalizirana kot deležnik s pripono za zaimek v 4. sklonu (*rō'î*), ki nakazuje pomen imena: 'studenec nekoga, ki je živ, ki me vidi'. Ime Beer Lahaj Roi se pojavlja še na dveh mestih v isti obliki (1 Mz 24,62; 25,11).

Prevajalci LXX in Vg so za prvo ime izbrali transliteracijo: *Ishmael* (*Ismaēl / Ismahel*); drugi dve imeni pa so prevedli po etimološkem pomenu. LXX ima za ime Ata El Roi prevod v deležniku: *Sý ho Theòs ho epidón me* 'Ti (si) Bog, ki gleda name'; Vg uporablja dovršno glagolsko obliko: *Tu Deus qui vidisti me* 'Ti (si) Bog, ki je gledal name'. Za etiološko pripoved '*al-kēn qārā' labbā'ēr bā'ēr lahay rō'î ...*' 'Zato se vodnjak imenuje Beer Lahaj Roi ...' ima LXX prevod: *hénéken toutou ekálesen tò phréar, Phréar hou enópion éidon* 'Zato je vodnjak imenovala Vodnjak tistega, ki je odkrito videl'; Vg pa ima prevod: *propterea appellavit puteum illum puteum Viventis et videntis me* 'Zato je vodnjak imenovala Vodnjak tistega, ki je Živi in gleda name'. Omeniti velja, da LXX in Vg nista dosledni v prevajanju istega imena v 1 Mz 24,62 in 25,11. LXX ima na obeh mestih prevod *tò phréar tēs horáseōs*, medtem ko ima Vg *puteum cuius nomen est Viventis et videntis* v 1 Mz 24,62, and *puteum nomine Viventis et videntis* v 1 Mz 25,11.

Poznejši evropski prevodi Svetega pisma ime Izmael brez izjeme navajajo v prepisu. Ime Ata El Roi večina prevajalcev prevaja, le redki ga v celoti ali delno navajajo v prepisu. Nasprotno pa ime Beer Lahaj Roi večina navaja v prepisnih oblikah; le redki ga prevajajo. Angleške prevodne različice za ime Ata El Roi so: *Thou God lookest on me* (GNV); *Thou God seest me* (KJV); *Thou art the God who reveals himself* (DBY); *Thou art a God that seeth* (ASV); *Thou ar(t) a God of seeing* (JPS, RSV, ESV); *You-Are-the-God-Who-Sees* (NKJ); *Thou are a God who is seen* (BBE); *Thou the God who hast seen me* (DRA); *Thou God seest me* (WEB); *Thou art a God who sees* (NAS); *You are the God who sees me* (NIV, NIB, NAU); *Thou art God who seest me* (LXE); *You are the God of Vision* (NAB); nemške prevodne različice so: *Du Gott sihest mich* (LUB, LUO); *Du bist ein Gott, der mich sieht* (LUT, ELB); *Du Gott der Sicht* (BUR); *Du bist ein Gott, der sich schauen läßt* (ELO); *Du bist 'der Gott, der mich sieht'* (SCH); slovenske prevodne različice so: *Ti Bug vidiš mene* (DAL); *Ti si ta Bog, kateri si mene vidil* (JAP); *Ti si Bog, kateri si me vidil* (WOL); itn. Redke so različice transliteracije ali kombinacije transliteracije in prevoda: *You are El-roi* (TNK, NRS); *You are El Roi* (NJB); *El-Roi* (EIN); *Atta-El-roï* (LSG, NEG); *Atta-El-Roi* (NRV, NRV), *Tu es El-Roi* (BFC); *Tu es El Roï* (FBJ); *Tu sei El-Roi* (LND); *Ti si El Roi* (SSP); *Ti je El-Roi* (ALB). Oblik transliteracije imena Beer Lahaj Roi je skoraj toliko kot prevodov, zato tu navajamo samo prevode, v katerih je

ime prevedeno: *Fountain of Life and Vision* (BBE); *the well of him that liveth and seeth me* (DRA); *The well of him whom I have openly seen* (LXE); *ein brunnen des Lebendigen, der mich angesehen hat* (LUB); *ein Brunnen des Lebendigen, der mich ansieht* (LUO); *'Brunnen des Lebendigen, der mich sieht'* (LUT); *Brunn des Lebenden Michsehenden* (BUR); *le puits de Lachai-roï* (LSG, NEG); *puits de Lahai-Roi, ou puits du Vivant qui me voit* (BFC); *Le puits de Lahai qui me voit* (TOB); *il pozzo di Lahai-Roi* (LND); *Pozzo di Lacai-Roi* (IEP); *Pozo del Viviente que me ve* (SRV); *Pozo del Viviente-que-me-ve* (R60, R95); *poëo de Beer-Laai-Rói* (BRP); *poëo de Laai-Roi* (ARC); *tu studnici Živého vidoucího mee* (BKR); *Studnici Živého, kterĥ mě vidí* (CEP); *Studenez tiga shivezhiga, kateri je na mene pogledal* (DAL); *studenez tiga shivezhiga inu mene videzhiga* (JAP); *studenec Živiga, kteri me je vidil* (WOL); itn.

Zelo opazne so nedoslednosti v prevajanju ali v prepisovanju imena Beer Lahaj Roi na treh mestih (1 Mz 16,14; 24,62; 25,11): BBE ima *Fountain of Life and Vision* v 1 Mz 16,14, *Beer-lahai-roi* v 1 Mz 24,62, in brez imena v 1 Mz 25,11; DRA ima *the well of him that liveth and seeth me* v 1 Mz 16,14, *the well which is called Of the living and the seeing* v 1 Mz 24,62, in *the well named Of the living and seeing* v 1 Mz 25,11; LXE ima *The well of him whom I have openly seen at* v 1 Mz 16,14 in *the well of the vision* v 1 Mz 24,62; 1 Mz 25,11; LUB ima *ein brunnen des Lebendigen, der mich angesehen hat* v 1 Mz 16,14, *brunnen des Lebendigen und Sehenden* v 1 Mz 24,62; 25,11; DAL ima *Studenez tiga shivezhiga, kateri je na mene pogledal* v 1 Mz 16,14, *Studenez tiga Shivezhiga inu videzhiga* v 1 Mz 24,62, in *Studenez, tiga shivezhiga inu videzhiga* v 1 Mz 25,11; itn.

5. Etimološki prevod osebnih imen Ben Ami in Beeršeba

V 1 Mz 19,38 beremo, da je bil Ben Ami 'Sin mojega ljudstva' sin mlajše Lotove hčere, ki je spočela po očetu. Nenavadna ljudska etimologija to ime povezuje z Amonci; pripovedovalec pravi, da »mu je dala ime Ben Ami (*ben-^hammî*). To je oče Amoncev do danes.« TgO in TgN ime ustrezno prevajata z besedno zvezo *bar ^hammî* 'Sin mojega ljudstva'; TgPsJ ga prevaja z *br ^hymyh* 'Sin z njim'. LXX ne transliterira ali prevaja imena *ben-^hammî*, temveč uvaja ime *Ammán*, toda za hebrejsko ime dodaja razlagalni prevod: *hyîds toû genoús mou* 'Sin moje družine'. Vg je sprejela priredbo LXX in je besedilo tudi sicer priredila: ... *et vocavit nomen eius Ammon id est filius populi mei ipse est pater Ammanitarum usque hodie*. Poznejši prevodi BLS, JAP, WOL, DRA, NAB dobesedno prevajajo Vg. Vsi drugi prevodi hebrejsko obliko imen *Ben-ammi* navajajo v prepisu, skladno s pravopisnimi izročili posameznih jezikov, z izjemo BKR, ki ima obliko *Ben Ammon*. Nekaj

prevodov povezuje prevod in transliteracijo: *das kind/Kind Ammi* (LUB, LUO); *déte Ammi* (DAL).

Krajevno ime Beer-sheba v hebrejščini (*bə'ēr šeba'*, s pavzo *šāba'*) predstavlja besedno igro na temelju korena *šb'*, ki pomeni 'sedem' ali 'priseganje, prisego'. Hebrejska beseda za prisego je izpeljana iz besede, ki pomeni sedem, zato ime lahko pomeni 'Vodnjak sedmice' ali 'Vodnjak prisega'. Elohistova pripoved 1 Mz 21,22-34 vsebuje dvojno etiološko razlago imena Beeršeba: v vrstici 31 se etimološka razlaga imena »Zato je ta kraj dobil ime Beeršeba, ker sta tam oba prisegla« nanaša na dvojno zavezo med Abimelehom in Abrahamom, ki je omenjena v vrsticah 27 in 32; v vrsticah 29-30 pa se ime Beeršeba nanaša na 'sedem jagnjic', ki jih je Abimeleh dobil v pričevanje, da je Abraham izkopal vodnjak. Prevladala je prva vrsta ljudske etimologije, in ta se znova pojavi v jahvistovi pripovedi o Izakovi zavezi z Abimelehom (1 Mz 26,26-33); sklepna izjava se nanaša na Izaka: »Dal mu je ime Šiba (*šib'āh*). Zato se mesto imenuje Beeršeba do današnjega dne.« Enkratna oblika *šib'āh* pomeni 'priseganje', zato se ime ujema z domnevno etimologijo za mesto Beeršeba. Te etiološke razlage verjetno povezujejo več krajevnih izročil, ki so bila od začetka neodvisna drugo od drugega.

Prevodi odsevajo dve vrsti razlage imena Beeršeba. Aramejski prevodi so obdržali hebrejsko obliko, LXX pa ima prevod *Phréar orkismoû*, 'Vodnjak zaprisege' (1 Mz 21,31), *Phréar órkou* 'Vodnjak prisega' (1 Mz 26,33; prim. *Phréar toû órkou* v 1 Mz 21,14.33; 22,19; 28,10; 46,1.5); Simah ima v 1 Mz 21,31 prepis imena v *Bērsabeé*; Vg ima na obeh mestih prepis v *Bersabee*. Ime Šiba v 1 Mz 26,33 je v LXX prevedeno z besedo *Órkos* 'Prisega', v Simahu z besedo *Plēsmonē* 'Obilje', v Vg z ustrežno latinsko besedo v 4. sklonu *Abundantiam*. Prevod v Simahu in Vg temelji na branju *šib'āh* 'izobilica, obilje, nasičenost' namesto *šib'āh* 'prisega'. Oblika v LXX *Phréar orkismoû*, ki se pojavlja samo v 1 Mz 21,31, kaže, da prevajalec izrecno poudarja dejanje zaprisege. Vsi poznejši prevajalci ime Beeršeba (1 Mz 21,31) navajajo v različnih oblikah transliteracije, ime Šiba (1 Mz 26,33) pa je v nekaterih prevodih prevedeno: *Abundance* (DRA); 'Oath' (NLT); 'Schwur' (LUT); *Abondance* (BLS); *Schiba*, *Schwur-Sieben* (BUR).

6. Etimološki prevod krajevnega imena Adonaj Jire

Pripoved o veliki preizkušnji v 1 Mz 22,1-19 opisuje Abrahamov odziv, ko je Bog umaknil svojo zahtevo, naj daruje svojega edinega sina v deželi Moriji. Pripovedovalec pravi, da je Abraham našel ovna in ga daroval v žgalno daritev namesto svojega sina Izaka. Ob tej priložnosti daje etiološko razlago imena kraja, na katerem je bil oven darovan: »Zato je Abraham tisti kraj imenoval Adonaj Jire (*yhwh yir'eh*), kakor

pravijo danes: ›Na gori Gospodovi bo preskrbljeno (*bəhar yhw̄h yērā'eh*)« (1 Mz 22,14). Piscu gre za to, da določi teološki, ne pa zemljepisni vidik kraja, in uporabi besedno igro, ki pomaga razložiti aktualni pregovor ali kraj, ki je izginil iz pripovedi. MT z vokalizacijo ustvari besedno igro v razmerju med tvornim in trpnim načinom osnovne besede *r'h* 'videti'. Kaj Bog 'vidi', je odprto vprašanje za razlago. Poimenovanje kraja namiguje na vrstico 8, v kateri Abraham razlaga Izaku: *'ēlōhīm yir'eh-lō haššeh lə'ōlāh* 'Bog si bo preskrbel jagnje za žgalno daritev'. Neposredno sobesedilo in Abrahamova izjava v vrstici 8 dajeta slutiti, da se Božje videnje nanaša na preskrbo nadomestnega ovna. Pripomniti velja, da je glagol *r'h* v imperfektu tako v vrstici 8 kot tudi v vrstici 14.

Izročilo aramejskih prevodov v 1 Mz 22,14 kaže večji premik v perspektivi interpretacije. Besedna igra s krajevnim imenom ni več povezana s korenem *r'h* 'videti', temveč s korenem *yr* 'bati se, častiti'. TgO preformulira vrstico, da bi se izognil vsaki povezavi z Bogom v zvezi z oltarjem: »In Abraham je častil Boga (*ūpələh*) in molil tam na tistem kraju in je rekel: ›Tukaj pred Gospodom bodo (prihodnji) rodovi častili Boga (*yəhōn-palḥan dārayyā*).‹ Zato je tisti dan rečeno: ›Na tej gori je Abraham častil Boga (*pələh*) pred Gospodom.« V etiološki razlagi poimenovanja krajevnega imena glagol ni več v imperfektu, temveč v perfektu, nedoločen odnos pa je postal določen v razmerju do Abrahama. TrN in TgPsJ sta besedilo še bolj spremenila s tem, da sta ga razširila v podobne primere Abrahamove molitve, ki izraža njegovo pripravljenost, da daruje svojega sina na gori, ki se istoveti z goro v Jeruzalemu. Zapis Abrahamove molitve v TgPsJ je krajši, kakor je tisti, ki se navaja v drugih targumih; glasi se: Abraham *se je zahvaljeval in molil tam v tistem kraju, in je rekel: »Lepo prosim pri tvoji milosti, O Gospod! Očitno je pred teboj, da v mojem srcu ni bilo neodkритosti in da sem si prizadeval, da bi izpolnil tvojo zapoved z veseljem. Ko bodo torej otroci Izaka, mojega sina, prišli v čas stiske, se jih spomni in jih reši. Vsi ti prihodnji rodovi bodo rekli: ›Na tej gori je Abraham zvezal svojega sina Izaka in tam se mu je razodela Gospodova navzočnost.«* Različice te molitve v razmerju do akede (zvezanje Izaka) se navajajo v različnih besedilih midrašev.⁶

⁶ Gl. *Genesis Rabbah* 56:10; *Leviticus Rabbah* 29:9; *Tanḥuma, Wa-Yera* 23 (78-79); *Tanḥuma B., Wa-Yera* 46 (1,115). O ozadju in izročilu te Abrahamove molitve gl. R. Haward, *Divine Name and Presence: The Memra*, Allanheld, Osmun, Totowa, N.J. 1981, 142-144; R. Le Déaut, *La nuit pascalle: Essai sur la signification de la Paque juive à partir du Targum d'Exode XII, 42*, Pontifical Biblical Institute, Rome 1963, 163-170; E. E. Urbach, *The Sages: Their Concepts and Beliefs* I, Magnes, Jeruzalem 1975, 502-506; G. Vermes, *Scripture and Tradition in Judaism*, StPB 4, E. J. Brill, Leiden 1973, 206-208; A. Chester, *Divine Revelation and Divine Titles in the Pentateuchal Targumim*, TStAJ 14, Mohr (Siebeck), Tübingen 1986, 67-73.

LXX in Vg kažeta svoje značilnosti. LXX prevaja besedno igro skladno z igrivo menjavo glagola 'videti' v MT iz tvornika v trpnik: ... *Kýrios eiden hina eíposi sémeron, en tô órei Kýrios óphthē* 'Gospod je videl; da bi danes lahko rekli: Na gori se je Gospod dal videti.' Hebrejski imperfektivni obliki *yir'eh* in *yērā'eh* v vrstici 14 sta tukaj spremenjeni v preteklik (aorist), da se nakaže, kako se je obljuba, ki je navedena v vrstici 8, izpolnila, in kako se je Bog razodel Abrahamu na gori. Člen v besedni zvezi *en tô órei* 'na tej gori' zrcali ljudsko razlago, ki goro istoveti z goro Sion v Jeruzalemu. Vg osnovni glagol *r'h* postavlja v tvorni način tako v poimenovanju kraja kot tudi v razlagi poimenovanja, s tem pa hkrati ustvarja igro v rabi časovnih period med sedanjikom in prihodnjikom: *Appellavitque nomen loci illius Dominus videt unde usque hodie dicitur in monte Dominus videbit*. Po tem prevodu poimenovanje kraja meri na sam dogodek, etiološka razlaga pa izraža splošno sprejeto mišljenje, da se Božja previdnost nadaljuje v prihodnosti.

Številni poznejši prevodi so se odločali za prevod imena navedenega kraja in razlage poimenovanja. Vsi prevodi imajo prevod razlage, zakaj je bil kraj tako imenovan, in več kakor polovica prevaja tudi ime samo. V prevodih, ki imajo prevod imena in razlage poimenovanja, je čutiti večje prizadevanje po iskanju ustrezne besedne igre v razmerju do izvirnika. Razlaga je navadno prevedena v prihodnjiku, včasih pa je v rabi sedanjik. LUB na primer doseže očitno besedno igro s tem, ko glagol obakrat prevaja v sedanjiku: *Und Abraham hies die stet / Der HERR sihet / Da her man noch heutiges tages sagt / Auff dem Berge / da der HERR sihet* (prim. DAL, LUO, LUT). BUR pa se natančno drži časovnih period izvirnika: *Abraham rief den Namen jenes Orts: ER ersieht. Wie man noch heute spricht: Auf SEINEM Berg wird ersehn*. Prevodi, ki imajo prevod ali tranliteracijo poimenovanja, kažejo velik razpon glede odnosa do osebnega imena Izraelovega Boga. Prevodi za tetragram izbirajo besedo LORD, HERR, SEIGNEUR itn. Večina prevodov v celoti ali delno ohranja izvorno obliko Božjega imena, namesto da bi ga nadomeščali z Adonaj, in pri tem razodeva različna izročila glede izgovarjave: *lehouah-jireh* (GNV); *Jehovah-jireh* (KJV, DBY, ASV, WEB, RWB, RVA); *Adonai-jireh* (JPS, TNK); *Yahweh-yireh* (BBE, NAB); 'Yahweh provides' (NJB); *Jehova wird ersehen* (ELO); *Jahwe-Jire* (*Der Herr sieht*) (EIN); *Jéhovah-Jiré* (DRB); *Jehova-Jiré* (LSG); *Yahvé-Jiré* (NEG); *Yahvé pourvoit* (FBJ); *Jehovah Jireh* (LND, ALB); *Iavè-Ìrè* (NRV); *Jehová proveerá* (R60); 'Jehová proveerá' (R95); *Jeobàiré* (MGK); *Jehova-jire-nek* (HUN).

7. Etimološki prevod krajevnih imen Esek, Sitna, Rehobot in Betel

Ista pripoved o Izaku (1 Mz 26,19-22) prinaša podatke o treh vodnjakih: »Izakovi hlapci so kopali v dolini in tam našli vodnjak žive vode. Gerarski pastirji pa so se začeli prepirati z Izakovimi pastirji in rekli: ›Voda je naša.« Zato je Izak vodnjak imenoval Esek (*'ēšeq*), ker so se z njim prepirali (*kî hit' aššəqû 'immô*). Izkopali so še drug vodnjak. Pa tudi zaradi tega so se sprli. Zato mu je dal ime Sitna (*šitnāh*). Premaknil se je od tam in izkopal drug vodnjak, zanj pa se niso prepirali; zato mu je dal ime Rehobot (*rəḥōbôt*). Rekel je: ›Resnično, zdaj nam je Gospod razširil prostor, da lahko rastemo v deželi.«

Imena Esek (s sin) in hitp. istega korena v razlagi, kako je vodnjak dobil ime, drugod ne najdemo, toda iz poznejše hebrejščine poznamo izgovorjavo *'sq*, ki pomeni 'spor, prepir'. To izgovorjavo je prevzel TgO: *'isqā' / hit' assîqû*, medtem ko je TgN obdržal izvorno hebrejsko izgovorjavo. Imena *šitnāh*, ki pomeni 'obtoževanje, sovražnost' (beseda istega korena kot Satan), prav tako drugod ne najdemo. Na tem mestu pa tudi ni razlage, zakaj je vodnjak dobil takšno ime. TgN je ohranil izgovorjavo hebrejskega izvirnika, medtem ko ga TgO nadomešča z izgovorjavo *šitnāh* (s sin). Ime Rehobot je izvedeno iz znanega root *rḥb*, ki pomeni 'ustvarjati prostor', zato so vsi aramejski prevodi ohranili isto izvorno izgovorjavo. V LXX se vsa tri imena pojavljajo v prevodu: *Adikía ēdikēsan gār autón* 'Krivica, ker so mu povzročili krivico'; *Echthría* 'sovražnost'; *Eurychōría* 'odprt, svoboden prostor'. Akvila je ime Esek prevedel s *Sykophantía esykophántēsan gār autón* 'Zatiranje, ker so ga zatirali'; prevajalec je to razlago oblikoval tako, da je hebrejsko besedo bral s šin: *'ēšeq kî hit' aššəqû*. Ime Sitna je Akvila prevedel skladno s hebrejskim pomenom: *antikeiméné* 'nasprotnica'; Simah je obdržal isti pomen: *enantíōsis* 'nasprotovanje, nesoglasje, neskladnost'. Vg ima prav tako vsa tri imena v prevodu: *Calumniam, Inimicitias, Latitudo*; besedna igra je ohranjena samo v prevodu imena Rehobot: *Itaque vocabit nomen illius Latitudo dicens nunc dilatavit nos Dominus ...*

Skoraj vsi poznejši evropski prevodi vsa tri imena navajajo v prepisu. Toliko bolj so vredne omembe redke izjeme: Esek je preveden s *Calumny* (DRA), '*Argument*' (NLT), '*Zank*' (LUT), '*Injustice* (BLS), '*Éssèq – Chamaille* (CHO), *Essec – ce qui veut dire 'Querelle'* (BFC); Sitna je prevedena z *Enmity* (DRA), '*Opposition*' (NLT), '*Streit*' (LUT), *Sitna (Streit)* (EIN), *Inimitié* (BLS), *Sitna 'Contestation'* (BFC), *Sitna – Détestation* (CHO), *Sitná (to je Sočení)* (CEP); Rehobot je preveden z *Latitude* (DRA), '*Room Enough*' (NLT), '*Weiter Raum*' (LUT), *Rehobot (Weite)* (EIN), *Largeur* (BLS), *Rehobot – Largesses* (CHO), *Rehoboth – 'Elargissement'* (BFC).

Pripoved o Jakobovih sanjeh v Betelu (1 Mz 28,10-22) doseže vrh v omembi odkritja in poimenovanja svetišča. Ko je bežal pred bratom Ezavom, je Jakob doživel izkušnjo Božjega razodetja v nočnih sanjeh. Jakob je v kraju svojih sanj spoznal 'Božjo hišo (*bêt 'ēlōhîm*)' (v. 17); pripoved končuje podatek, kako je kraj dobil svoje ime: »Ta kraj je imenoval Betel (*bêt-'ēl*), prej pa (*wə'ûlām*) se je mesto imenovalo Luz (*lûz*).« (v. 19). Aramejski prevodi so obdržali hebrejsko izgovorjavo obeh imen, medtem ko LXX Betel pravilno prevaja z *Oikos Theou* 'Hiša Božja'. Toda Luz so po pomoti povezali s predhodnim prislovom in so tako dobili obliko *Oulamloúz*. Vg in vsi poznejši prevodi obe imeni navajajo v prepisu.

8. Etimološki prevod krajevnih imen Jegar Sahaduta, Galed, Micpa in Mahanajim

Neko staro etiološko izročilo poimenovanja krajev je vsebovano v okviru pripovedi o Labanovem dogovoru z Jakobom o mejah, ta dogovor pa zavezuje tudi Jakoba, da mora biti zvest Labanovim hčeram (1 Mz 31,43-54). Tu imamo etiološko razlago treh krajevnih imen v povezavi z mejnikom in kupom kamenja, ki veljata za pričo med zaveznima partnerjema: »Vzeli so kamne in napravili kup. Potem so tam na kupu jedli. Laban ga je imenoval Jegar Sahaduta (*yəgar šāhādūtā'*), Jakob pa ga je imenoval Galed (*gal'ēd*). Laban je rekel: »Ta kup naj bo danes priča med menoj in teboj.« Zato ga je imenoval Galed (*gal'ēd*) in Micpa (*hammišpāh*), ker je rekel: »Naj Gospod straži med menoj in teboj ...« (v. 46-49). Prvo poimenovanje je vsebovano v dveh jezikih, ker je Labanov jezik aramejščina. Tako aramejska različica imena *yəgar šāhādūtā'* 'kup za pričo' in hebrejsko ime *gal'ēd* 'kup za pričo' sta enkratni pojav v hebrejskem Svetem pismu, toda *mišpāh* 'izvidnica' se večkrat pojavlja tudi drugod. Ime Galed je prvina ljudske etimologije za regionalno ime Gilead. TgO samo spreminja hebrejsko ime *mišpāh* v aramejsko ime *sākūtā'*, ki ima isti pomen. V TgN in TgPsJ so spremembe v zvezi s prvim in tretjim imenom nekoliko bolj bistvene.

LXX je znova dosledna v tem, da prevaja vsa imena. Emfatični status sestavljenke *yəgar šāhādūtā'* so pravilno prevedli z uporabo določnega člana: *Bounòs tēs martyrias*; hebrejski samostalniški stavek *gal'ēd* je prav tako preveden dobesedno: *Bounòs mártys*; ime *mišpāh* je dobesedno prevedeno kot *Hē órasis*. Vg prvo ime prevaja z besedno zvezo *tumulus Testis*; drugo je prevedeno z *acervum Testimonii* in *Galaad id est tumulus Testis*; tretje ime je tu izpuščeno. Kako malo so se poznejši prevodi naslanjali na LXX in Vg, je spet razvidno iz dejstva, da imajo skoraj vsi poznejši prevodi transliteracijo namesto prevo-

da hebrejskih imen. Edini omembe vredni izjemi sta BLS in LUB; BLS sledi Vg; LUB tretje ime prevaja z *eine Warte* (prim. LUO); ta tip prevoda najdemo tudi v DAL: *Strasha*.

Ko se je Jakob v tuji deželi ločil od Labana in se je približal Sveti deželi, je neki kraj poimenoval po srečanju z angeli; ta dogodek je zelo na kratko omenjen v 1 Mz 32,2-3: »Jakob se je odpravil po svoji poti in naproti so mu prišli Božji poslanci. Ko jih je zagledal, je Jakob rekel: ›To je Božji tabor (*maḥānēh 'ēlōhīm zeh*)!‹ Zato je dal tistemu kraju ime Mahanajim (*maḥānāyim*).« Zelo vidno je nasprotje med rabo ednine *maḥānēh* v Jakobovem vzkliku in dvojine v poimenovanju kraja: *maḥānāyim*. Kljub temu neposredno povezovanje dveh oblik istega korena očitno kaže, da je piscu v etiološki razlagi krajevnega imena šlo za literarno obliko besedne igre. Raba dvojinske oblike v poimenovanju kraja najbrž temelji na neodvisnem starem izročilu, ki je prevladalo zaradi velikega pomena kraja Mahanajim v zgodovini Izraela. Teološki pomen izročila o Jakobovem srečanju z Božjim območjem ali z Božjim taborom (*maḥānēh 'ēlōhīm*) razloži, zakaj je zadnji redaktor besedila to poznejše izročilo etiološko povezal s starejšim izročilom oblike krajevnega imena z dvojinsko končnico, ki pomeni 'Dva tabora'. Neko razlago za vključitev dvojinske oblike imena Mahanajim na tem mestu lahko najdemo v poročilu o tem, kako je Jakob razdelil posest med dva tabora (*lišnē maḥānôt*), da bo rešil vsaj polovico svoje posesti, če bi ga napadel brat Ezav (prim. 1 Mz 32,8-11). Toda Jakobov izraz začudenja *maḥānēh 'ēlōhīm zeh!* (v. 3) nakazuje, da se za ime domneva ednina.

Aramejski prevodi povezujejo različne vrste parafraze z etimološkim pomenom imena Mahanajim in s tem potrjujejo, kako globoko je morala biti zakoreninjena dvojinska oblika tega imena. V nasprotju s targumi LXX Jakobov vzklik, ki izraža presenečenje, pravilno prevaja v edninski obliki: *Parembolē Theou hautē* 'To je Božji tabor', toda ime kraja ima v množinski obliki: *Parembolai* 'Tabori, Taborišča'. Vg ima množino v obeh delih stavka: *castra Dei sunt haec / Manaim id est Castra*. Vsi poznejši prevodi prevajajo Jakobov izraz začudenja in transliterirajo ime Mahanajim. Omeniti velja, da je večina prevajalcev Jakobov izraz začudenja pravilno prevedla v ednini; le redki so ga prevedli množinsko: *These are the camps of God* (DRA); *Es sind Gottes Heere* (LUB, LUO); *Letu fu Boshje vojske* (DAL). Očitno je, da je LUB tukaj odvisen od Vg, DAL pa od LUB; JAP pravilno uporablja ednino: *tó je Boshja vojska*, čeprav na splošno velja, da se ta prevod naslanja na Vg. Nekateri prevodi posnemajo prakso Vg v dodajanju prevoda po transliteraciji imena Mahanajim: *Mahanaim, that is, Camps* (DRA); *Machanajim, Doppellager* (BUR); *Mahanajim (Doppellager)* (EIN); *Mahanaim, c'est-à-dire le Camp* (BLS); *Maḥana'im - le Deux Camps* (CHO); *Mahanaim; tó je: Kraj te vojske* (JAP); *Mahanaim, to je, staniše* (WOL).

9. Etimološki prevod krajevnih imen Peniel / Penuel in Sukot

Staro pripoved o Jakobovem boju v Penielu / Penuelu (1 Mz 32,22-32), ki verjetno temelji na lokalni zgodovini, končujeta dve etiologiji (v. 31.33). Prva etiologija nas tu posebej zanima, ker vsebuje etimološko razlago mesta Peniel / Penuel vzhodno od Jordana. Jakob skrivnostnega napadalca sprašuje, kako mu je ime. Numinozno bitje svojega imena ne razodene, toda namesto tega Jakoba blagoslovi (v. 30) in s tem razodene, da predstavlja samega Boga. Ko pripovedovalec govori o tem čudežnem srečanju, ki Jakobu reši življenje, pravi (v. 31): »Jakob je tisti kraj imenoval Peniel (*pānī'ēl*): »Kajti videl sem Boga iz obličja v obličje (*pānīm 'el pānīm*) in kljub temu ostal živ.« V vrstici 32 se ime kraja pojavi v arhaični obliki *pānū'ēl*, ki se uporablja na več drugih mestih (Sod 8,8-9.17; 1 Kr 12,25; 1 Krn 4,4; 8,25).⁷ Očitno je torej, da pripovedovalec uporablja neobičajno obliko *pānī'ēl*, ker ta oblika zares omogoča besedno igro z besedo za obraz (*pānīm*).

Prevodi imajo več različnih oblik prevoda in transliteracije imena Peniel/Penuel. TgO in TgPsJ sta obdržala dvojno izgovarjavo imena, medtem ko jih je TgN harmoniziral z eno obliko Peniel. LXX ima za obliko Peniel (v. 31) prevod *Eídos Theoû* 'Božje obličje, fr. *Forme-visible-de-Dieu*',⁸ za obliko Penuel (v. 32) *Eídos toû Theoû*. Ak je ime prevedel v obeh vrsticah z besedno zvezo *prósōpon ischyroû* 'Obličje Močnega'. Simah ima v obeh vrsticah prepis imena *Phanouē'l*, Vg ima v obeh vrsticah obliko prepisa *Phanuhel*. Vsi poznejši prevodi so ime navedli v prepisu. Približno polovica ima v obeh vrsticah obliko *Peniel*, druga polovica v obeh vrsticah uporablja obliko *Penuel*. Le nekaj jih prevzelo grško in latinsko obliko *Phanuel*, *Fanuel* (DRA, BLS, BKR, BUL, JAP, WOL, SEB). Zelo opazno je, da je le nekaj prevajalcev v navajanju imena v obeh vrsticah upoštevalo razliko v hebrejski izgovarjavi: *Peniel / Penuel*, *Peniel / Penúel* (KJV, TNK, ASV, NKJ, RSV, WEB, NAS, NAB, NAU, RWB, TNK, ESV, NRS, LBA, CEP); *Pniel / Pnuel* (LUB, NBK, NBN); *Peniel - c'est-à-dir Face-de-Dieu / Penouël* (TOB); *Péniél > Face d'Él / Penouél* (SHO); *Pniël / Pnuël* (NBG); *Peniel / Penielin* (ALB); *Penuel / Penuelin* (FIN); *Peniélnek / Peniél* (HUN). Odločitev, da se različni izgovarjavi standardizirata, kliče po kritični presoji. Načelo poenotenja so na primer sprejeli avtorji *Loccumer Richtlinien*.⁹

⁷ Gl. E. Kautzsch in E. E. Cowley, *Gesenius' Hebrew Grammar*, Clarendon Press, Oxford 1980, § 90 k.

⁸ Gl. M. Harl, *La Bible d'Alexandrie: La Genèse*, Cerf, Paris 1994, 244.

⁹ Gl. K. D. Fricke in B. Schwank, *Ökumenisches Verzeichnis der biblischen Eigennamen nach den Loccumer Richtlinien*, Katholische Bibelanstalt / Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart 1971, 1981.

Na koncu pretežno jahvistične pripovedi o Jakobovem srečanju z Ezavom (1 Mz 33) imamo etiološko razlago za krajevno ime Sukot. Ko se je mirno razšel s svojim bratom, se je Ezav odpravil v Seir. V 1 Mz 33,17 besedilo pravi: »Jakob pa se je odpravil v Sukot (*succōtāh*) in si postavil hišo, za svojo živino pa je naredil kolibe; zato se kraj imenuje Sukot (*succôt*).« Ta etiološki obrazec poimenovanja imena kraja na koncu Jakobovega potovanja (1 Mz 25-33) ima poseben pomen, ker zrcali izvirno obliko trdnega naselja in tudi nakazuje, da so se Jakob in njegovi nasledniki v Sveti deželi umirili v stalnem načinu življenja. V prvi omembi imena kraja (*succōtāh*) imamo v hebrejščini *He locale* s končnim *-h*, ki se uporablja tudi kot akuzativ smeri. TgN je to obliko obdržal, hkrati pa je pred besedo postavil predlog lamed 'k' (*l-skth*). Nekateri drugi primeri, v katerih TgN ohranja akuzativ smeri (*l-mšrymh* 'v Egipt' v 1 Mz 26,2; *lwzh* 'v Luz' v 1 Mz 35,6, brez predloga lamed na začetku; *mn-gl'dh* 'iz Gileada' v 1 Mz 37,25; *b-gšnh* 'v Gošen' v 1 Mz 46,28) nakazuje, da avtor TgN ni razumel, v čem je bil prvotni namen *He locale*. Drugi aramejski prevodi uporabljajo samo predlog lamed, ne pa končnega *He locale*. Vsi drugi prevajalci ime Sukot navedejo v prepisu. Simah ima obliko *Sokchōth*, Vg *Soccoth*; toda velika večina drugih prevodov se drži hebrejske oblike in jo prilagaja posebnostim posameznih jezikov. Toliko bolj je vredno omembe, da LXX ime trikrat prevaja z besedo *Skēnai* 'šotori, stojnice'.

10. Etimološki prevod krajevnih imen *El Betel in Alon Bacut*

Ko se je Jakob naselil v Kanaanu, se je vrnil v Betel (prim. 1 Mz 35,1-8.14-15). Pripovedovalec se navezuje na jahvistično in elohistično zgodbo o Betelu v 1 Mz 28,10-22 in s tem poudarja pomen kraja Betel. Jakobovo poimenovanje Betela v 1 Mz 35,15 pripada drugemu izročilu (verjetno iz elohističnega vira). V 1 Mz 35,6-8 sta dve poimenovanji v kombinaciji: »Jakob je prišel v Luz, ki je v kanaanski deželi, to je Betel, on in vse ljudstvo, ki je hodilo z njim. Tam je postavil oltar in kraj imenoval El Betel (*'ēl bêt-'ēl*), ker se mu je tam Bog razodel (*kī šām nigrū 'ēlāyw hā'ēlōhīm*), ko je bežal pred bratom. Takrat je umrla Rebekina dojilja Debora. Pokopali so jo za Betelom pod hrastom; zato ga je imenoval Alon Bakut (*'allôn bācūt*).« Poimenovanje kraja Betel 'Božja hiša' z El Betel 'Bog Betela' pomeni, da so kraj enačili z Bogom, ki sta ga častila Jakob in njegova družina. Ime Alon Bacut pa po mnenju razlagalcev predstavlja spomin na žalovalne obrede, ki so jih priredili ob smrti stare dojilje, ki je postala del Jakobove družine.

LXX in Vg ne upoštevata preimenovanja kraja z dodano besedo *'ēl* pred besedo Betel; LXX ima ime v prepisu *Baithél*, čeprav v 1 Mz 28,19 isto ime prevaja z *Oikos Theou*. LXXHex je vrzel zapolnila z

besedo *ischyrós* 'močni, mogočni' z zvezdico.¹⁰ Toda Vg ima v 1 Mz 28,19 ime v prepisu *Bethel*, v 1 Mz 35,7 v prevodu *Domus Dei*. Aramejski prevodi niso enotni: medtem ko TgO ohranja celotno hebrejsko besedo imena, TgN opušča predhodno besedo 'ēl, TgPsJ pa ima parafrazo »El, ki je pustil Božji navzočnosti (šekina) prebivati v Betelu«. Večina poznejših prevodov ima celotno ime v prepisu, nekateri brez dodatne besede 'ēl. Odvisnost DAL od LUB je očitna, ker je zadnji od prvega prevzel obliko ElBethEl. Posebno zanimivi so nekateri prevodi, ki imajo prevod ali kombinacijo prevoda in transliteracije imena: *The God of Beth-el* (GNV); *The house of God* (DRA); *Gottheit von Bet-El* (BUR); 'Gott von Bet-El' (EIN); *la Maison de Dieu* (BLS); 'Dieu de Béthel' (BFC); *Boha Bét-elu* (CEP); *hišha Boshja* (JAP); *hišo Božjo* (WOL); *Betels Gud* (D31).

Etiološka razlaga, kako je kraj dobil svoje ime, ima v izvirniku množinsko obliko: *kî šām nīglû 'ēlāyw hā'ēlōhīm* 'ker so se mu tam razodeli bogovi (angeli)'. Raba množine za glagol *gālāh* nakazuje, da *hā'ēlōhīm* v tem sobesedilu označuje božanska bitja ali angele in se verjetno nanaša na Jakobove sanje o angelih, ki so hodili gor in dol (1 Mz 28,12). Toda vsi stari prevodi imajo glagol v edninski obliki, ki se nanaša na Boga: *gār epephānē auto ho theós* 'kajti tam se mu je prikazal Bog' (LXX); *ibi enim apparuit ei Deus* (Vg); itn. V novejših prevodih le redko najdemo glagol v množinski obliki: *Denn dort hatten sich die Gottmächte ihm offenbart* (BUR); *oui, là les Elohim s'étaient découverts à lui* (CHO).

Ime Alon Bacut je tako v starejših kot tudi v novejših prevodih bolj pogosto prevedeno. Vsi aramejski prevodi imajo ime v prevodu; nekateri se izognejo besedi 'hrast', da bi odstranili vsak možen sum o Jakobovi povezanosti z drevesom, ki je bilo morda povezano z malikovalskim bogoslužjem: *mēšar bākītā'* 'Dolina jokanja' (TgO); *dibbālō? bākītāh* '(od) Hrasta jokanja' (TgN). Na temelju besedne igre so 'allōn 'hrast' razumeli kot grški *allos* 'drugi', zato ima TgPsJ 'Drugo jokanje'. LXX ima ime v prevodu *Bálanos pénthos* 'Želod jokanja'. Vg besede 'hrast' ne prevaja v širšem, temveč v pravem pomenu besede: *quercus Fletus*. Večina poznejših prevodov ima ime v prepisu v različnih prapovpisnih oblikah, toda pogosto se ime pojavlja tudi v prevodu: *The oak of weeping* (DRA); *the Oak of Tears* (NJB); *the 'Oak of Weeping'* (NLT); *Klag(e)eiche* (LUB, LUO, SCH); *Steineiche des Weinens* (BUR); *Träneneiche* (EIN); *le Chêne des pleurs* (BLS); *de chêne des pleurs* (LSG, NEG); *le Chêne-des-Pleurs* (FBJ); *Alôn Abkout - le Chêne du Pleur* (SHO); 'le Chêne des Pleurs' (TOB); 'le Chêne des

¹⁰ To se je najbrž zgodilo pod vplivom Akvila, ki to besedo redno uporablja za besedo 'ēl, a za besedo 'ēlōhīm uporablja besedo *Theós*.

pleurs' (BFC); *'Quercia del pianto*' (IEP); *l'Alzina del Plany* (BCI); *Hraft tiga klagovanja* (DAL); *hra?t tiga jokanja* (JAP); *Dob žalovanja* (WOL); *hrast žalovanja* (SEB); *hrast jokanja* (SSP); *Posvátný dub pláče* (CEP); *Terebint Placzu* (BTP); *Dubom placha* (RST); *Duba na Placha* (BUL); *eik des geweens noemde* (LEI); *Klaageik* (LUV); *Eik van geweens* (NBG); *Graedeegen* (D31); *Gråtoeken* (S17); *gråts - eken* (N30); *Gråtareika* (N38); *grate-eiken* (NBK); *grate-eika* (NBN); *'It-kutammi*' (FIN).

11. Etimološki prevod toponima Abel Micrajim

Sklepni del poglavij 46-50 Geneze končuje pretežno jahvistična pripoved o Jakobovi smrti v Egiptu, o prenosu Jakobovega trupla v deželo Kanaan, o slovesnem obhajanju žalovanja med Egipčani in o Jakobovem pokopu v družinskem grobu, ki ga je Jakob sam izkopal (prim. 1 Mz 49,28b-50,26). Pripovedovalec v 1 Mz 50,11 poroča o žalovanju Egipčanov: »Ko so Kanaanci, prebivalci dežele, videli žalovanje v Goren Atadu, so rekli: ›To je slovesno žalovanje Egipčanov.‹ Zato so ta kraj imenovali Abel Micrajim (*'al-ken qārā' šmāh 'ābēl mišrayim*); to je onkraj Jordana.« Poimenovanje kraja predstavlja ustno izročilo o kraju, ki temelji na besedni igri izgovora besed *'ābel* 'struga' in *'ēbel* 'žalovanje'. Jasno je, da pisec ni želel jezikovne spremembe besede *'ābel* v *'ēbel*; dovolj mu je bilo, da je lahko našel mnemotehnično sredstvo za mnenje, da so Egipčani priredili veliko slovesnost žalovanja za mrtvim Jakobom na kraju; kraj je torej kljub etimološki reinterpretaciji v MT ohranil izvorno izgovorjavo *'ābel*.

LXX znova vzbuja pozornost s prevodom imena: *Pénthos Aigýptou* 'Žalovanje Egipta'. Vg kraj podobno prevaja: *Planctus Aegypti*. Kljub temu skoraj vsi poznejši prevodi ime navajajo v prepisu. Toliko bolj preseneča, da imata LUB in TOB ime v prevodu: *'Der Ägypter Klage'*; *'Deuil-de-l'Égypte.'* Prevod imena najdemo tudi v številnih zgodnjih slovanskih prevodih Svetega pisma. Prevod *'téh Egypterjeu klagovanje'* v DAL jasno dokazuje odvisnost DAL od LUB, kajti v obeh primerih imamo neobičajen besedni red. Hrvaški prevod Bartola Kašiča z leta 1625 ima prevod *'Plač od Egipta'*.

12. Etimološki prevod krajevnih imen Mara, Masa in Meriba

V opisu potovanja Izraelcev od Trstičnega morja (Mrtvo morje) v puščavo Šur imamo opis jahvističnega in elohističnega vira, kako se je grenka voda spremenila v sladko (prim. 2 Mz 15,22-27); pripoved vključuje etiološko razlago, zakaj je kraj Mara dobil takšno ime. Pripovedovalec ima razlago v 2 Mz 15,23: »Prišli so v Maro, pa niso mogli piti

vode iz Mare, ker je bila grenka (*kî mārîm hēm*); zato so ji dali ime Mara (*'al-kēn qārā'-šmāh mārāh*).« Po Božjem posredovanju je voda postala sladka, ta dogodek pa je dal priložnost za razodetje imena ali naziva samega Boga (2 Mz 15,26): »Jaz, Gospod, sem tvoj zdravnik (*'ānî yhw̄h rōp'ekā*).« Domnevamo lahko, da je bila voda v Mari vedno grenka; da je nenadoma postala sladka, je nova okoliščina, ki je posledica čudeža. V nasprotju z večino drugih etioloških poimenovanj ime Mara zrcali staro, ne novo okoliščino, in se najbrž nanaša na že obstoječe staro ime, tako staro in tako znano, da izkušnja čudeža ni dala povoda za spremembo imena. Oblika *mārāh* je najbrž pridevnik ženskega spola 'grenka'. LXX je ime helenizirala z izborom oblike *Mérra*, toda v etiološki razlagi imena ga je prevedla v abstraktni samostalniki: *Pikría* 'Grenkoba'. Vsi drugi stari in novejši prevodi imajo prepisne različice hebrejske oblike Mara; RST and MGK follow the LXX form *Merra*.

V 2 Mz 17,1-7 imamo pripoved o Masi in Meribi, ki je kombinacija jahvističnega in elohističnega vira in jo končuje etiološka razlaga dvojnega imena. Prvo ime je razloženo ob pomoči glagola *nāsāh* 'preizkušati' (v pielu), drugo z uporabo glagola *rîb* 'prepirati se': »In dal je (Mojzes) temu kraju ime Masa in Meriba (*massāh ûmārîbāh*), ker so se Izraelovi sinovi prepirali in preizkušali Gospoda (*'al-rîb bānē yiśrā'el wā'al nassōtām 'et-yhw̄h*).« Imeni Masa in Meriba, na nekaterih mestih samo eno od obeh, se nekajkrat omenjata v zvezi z izročilom o preizkušanju in pritoževanju (prim. 4 Mz 20,13,24; 27,14; 5 Mz 6,16; 33,8; Ps 81,8; 95,8; 106,32-33). Zato se zdi verjetno, da je etiologija imena Masa v 2 Mz 17,7 poznejši vrinek v sedanjo zgodbo o Meribi. To besedilo imeni in glagola ureja v hiastični obliki (a-b-b-a); to se pravi, da se etiologija prvega imena nanaša na drugi glagol, drugo ime in prvi glagol pa sta vmes. Dvojna etiološka besedna igra *Masa-nāsāh* in *Meriba-rîb* zrcali smisel etimologij, ki sta navedeni v dvojnem ogorčenem vzkliku, ki ga je Mojzes izrekel v 2 Mz 17,2: »Zakaj se prepirate z menoj (*mah-tārîbûn 'immādi*)? Zakaj preizkušate Gospoda (*mah-tānassûn 'et yhw̄h*)« TgN je v obeh vrsticah ohranil etimološko skladnost, toda koren *rîb* je nadomestil s korenem *dîn*; v 2 Mz 17,7 je ohranil hiastično razporeditev: *nsyywnh - dyynwwtyh - dyynwn - nsw̄n*. LXX je prav tako ohranila hiastično razporeditev, toda imeni Masa in Meriba nista navedeni v prepisu, temveč sta etimološko prevedeni na temelju ustreznih glagolov v 2 Mz 17: »Zakaj me sramotite (*Tî loidoreîsthé moi*) in zakaj preizkušate Gospoda (*kai tí peirázete Kýrion*)« (v. 2); »In dal je temu kraju ime Preizkušanje in Sramotenje (*Peirasmòs kai Loidórēsis*), ker so Izraelovi sinovi sramotili (*dià tén loidorían*) in ker so preizkušali Gospoda (*kai dià tò peirádzein Kýrion*)« (v. 7). Med srednjeveškimi komentatorji je Ibn Ezra prvi opazil

hiastično razporeditev jezikovnih prvin besedila. Vg prinaša presenečenje, s tem ko dve imeni v prevodu združuje v eno: *Temptatio*, čeprav v razlagi, kako je kraj dobil svoje ime, upošteva oba glagola. V novejšem času temu prevodu sledi DRA. Vsi drugi renesančni in poznejši prevodi obe imeni navajajo v prepisu; nekateri k imenoma v prepisu dodajajo še prevod.

V zvezi z vprašanjem prevajalske metode velja omeniti, da sta LXX in Vg imeni Masa in Meriba prevedli na vseh mestih, na katerih se pojavljata, a nista dosledno uporabili iste besede. V 4 Mz 20,13,24; 27,14 se izvirno besedilo navaja v besedni zvezi *mê mārībāh* 'vode Meribe'. LXX ime različno prevaja: *hýdōr antilogías* (4 Mz 20,13; 27,14); *toû hýdatos tês loidorías* (4 Mz 20,24). Vg ima na vseh mestih *aqua(s, e) Contradictionis*. V 5 Mz 6,16 govorec ljudstvo opominja z rabo besedne igre na ime Masa: »Ne preizkušajte (*lō' tēnassú*) Gospoda, svojega Boga, kakor ste ga preizkušali v Masi (*nāsitem bam-massāh*).« LXX se tesno drži izvirnika s tem, da dosledno uporablja isti koren: »Ne boš preizkušal (*ouk ekpeiráses*) Gospoda, svojega Boga, kakor si ga preizkušal v Preizkušnji (*exepeirásasthe en tō Peirasmō*).« V Vg je stanje enako: *Non temptabis Dominum Deum tuum sicut temptasti in loco Temptationis*. LXX in Vg uporabljata iste besede za ime Masa tudi v 5 Mz 1,22: *en tō Peirasmō; in loco temptationis*. Hebrejsko besedilo v 5 Mz 33,8c kaže popolno etimološko skladnost med glagoloma in imenoma, toda LXX ima prevod: *hōn epeírasan autōn en peíra eloidórēsan epí hýdatos antilogías* 'ki so ga preizkušali v preizkušnji; sramotili so ga ob vodah prepira'. Vg ima prevod: *quem probasti in Temptatione et iudicasti ad aquas Contradictionis*. V Ps 95,8 ima LXX za besedno zvezo »kakor v Meribi, kakor na dan Mase« prevod: *en tō parapikrasmō* (MGK: *parorgismō*) *katà tēn hēmēran peirasmōû* 'kakor v izzivanju, po dnevu preizkušnje.' Vg ima prevod: *sicut in contradictione, sicut in die temptationis*.

Večina poznejših prevodov imeni na vseh mestih navaja v prepisu; le redki imajo prevod: *the Water (the waters) of contradiction* (DRA v 4 Mz 20,13,24; 27,14); *in the temptation // at the waters of contradiction* (DRA v 5 Mz 33,8); *in the place of temptation* (DRA v 5 Mz 6,16); *as in the provocation // as in the day of temptation* (KJV, DRA, WEB, RWB v Ps 95,8); *as in the rebellion // as in the day of trial* (NKJ v Ps 95,8); *das (bei dem, am) Had(d)erwasser* (LUB, LUO, LUT v 4 Mz 20,13,24; 27,14; SCH v 4 Mz 20,24; ELO, ELB, SCH v 4 Mz 27,14); *zu Massa // am Had(d)erwasser* (LUB, LUO, LUT, SCH v 5 Mz 33,8); *die (bei den) Wasser(n) der Gezänke* (BUR v 4 Mz 20,13,24; 27,14); *wie ihr ihn prüftet bei Prüfe* (BUR v 4 Mz 6,16); *den du prüftest bei Prüfe / / auszanktest ihn ob der Wasser von Gezänke* (BUR v 5 Mz 33,8); *wie bei 'Gezänke' // wie am Tag von 'Prüfe'* (BUR v Ps 95,8); *'Streitwasser'*

(EIN v 4 Mz 27,14); *wie zu Meriba // am Tage der Versuchung* (SCH v Ps 95,8); *l'Eau (les Eaux) de (la) contradiction* (BLS v 4 Mz 20,13,24; 27,14); *les eaux de contestation* (LSG, NEG v 4 Mz 27,14); *au lieu de la tentation* (BLS v 5 Mz 6,16); *dans la tentation // aux eaux de contradiction* (BLS v 5 Mz 33,8); *à Massa // aux eaux de Meriba* (DRB v 5 Mz 33,8); *au temps du murmure // au your de la tentation* (BLS v Ps 95,8); *acque della contestazione* (NRV v 4 Mz 27,14); *las aguas de la rencilla* (SRV, R60, R95 v 4 Mz 20,13,24; 27,14); *en Massa // en las agues de la rencilla* (SRV v 5 Mz 33,14); *com na provcação // com no dia da tentaça(ä)o* (ACF, BRP v Ps 95,8); *como em Meribá // como no dia da tentaça(ä)o* (ARC v Ps 95,8); *ty vody sváru* (BKR v 4 Mz 20,13; 27,14); *Vody sváru* (CEP v 4 Mz 27,14); *při V/vodách sváru* (BKR, CEP v 4 Mz 20,24); *v pokušení // při vodách Meribah* (BKR v 5 Mz 33,14); *jako při popuzení // a v den pokušení* (BKR v Ps 95,8); *kak v Merive // kak v den' iskušenia* (RST v Ps 95,8); *mov pri Merivi // nemov na pustyni v den' sprobny* (UKR v Ps 95,8); *kakto v Meriva // kakto v denia, kogato Me izptakhte v pustiniata* (BUL v Ps 95,8); *ta kregarfska voda* (DAL v 4 Mz 20,13; 27,13); *për Kregarfskih vodah* (DAL v 4 Mz 20,24; 5 Mz 33,8); *voda(i) tige (v') supèrgovorjenja(i)* (JAP v 4 Mz 20,13,24; 27,14); *na tim kraji tē skufshnjave* (JAP v 5 Mz 33,8); *v' ràsdrashénju // na dan tē skufshnjáve* (JAP v Ps 95,8); *het water der twisting* (LUV v 4 Mz 20,13,24; 27,14); *te Massa // aan het water der twisting* (LUV v 5 Mz 33,14); *versengésnek vizei/vizénél* (HUN v 4 Mz 20,13,24; 27,14).

13. Etimološki prevod krajevnih imen *Tabera, Kibrot Taava in Horma*

Pripoved v 4 Mz 11,1-35 (jahvistični in elohistični vir) začenja odlomek, ki opisuje, kako so Izraelci žalovali nad svojimi nesrečami (v. 1-3). V tej kratki zgodbi je omenjeno, kako je 'gorela' Božja jeza, in ta dogodek je bil povod za poimenovanje kraja Tabera 'Goren(t)je' (4 Mz 11:1-3): »Gospodov ogenj je gorel proti njim (*wattib'ar-bām 'ēš yhwh*) in použil obrobje tabora. Tedaj je ljudstvo zavpilo k Mojzesu; Mojzes je molil h Gospodu in ogenj je ugasnil. Zato je tisti kraj imenoval Tabera (*tāb'ērāh*), ker je proti njim gorel Gospodov ogenj (*kī bā'ārāh bām 'ēš yhwh*).« Pripovedovalec ime Tabera povezuje z dogodki v pripovedi 4 Mz 11,1-2, a ne navaja kakšnega posebnega razloga za pritoževanje Izraela in tudi ne opisuje, kako je Božja jeza 'gorela'. Razen tega je Tabera sicer omenjena samo enkrat, in sicer v zvezi z Maso in Kibrot Taava (5 Mz 9,22). Te kratke navedbe ne zadoščajo, da bi lahko identificirali lokacijo kraja. Stari prevodi kažejo bolj voljo po prevajanju kakor po transliteraciji imena Tabera. TgO je ohranil smisel etimologije imena kraja in besedno igro hebrejskega besedila s kombinacijo

glagola *dālaq* ‘goreti, svetiti se’ in izpeljanke v obliki samostalnika *dāleqtā* ‘goren(t)je, ogenj’, ki se za isto ime uporablja tudi v 5 Mz 9,22. Prevajalec je izbral alternativo, čeprav je koren *bʿr* del aramejskega besedišča; s tem je hotel pokazati, da je v hebrejskem imenu Tabera videl le opisni pojem. V nasprotju s TgO pa je v TgO besedna igra izgubljena, ker je prevajalec obdržal glagolsko obliko korena *bʿr* tako v opisu Božje kazni v 4 Mz 11,1 kot tudi v razlagi imena v 4 Mz 11,3, a je enostavno ime Tabera nadomestil s sestavljenim imenom *bēt yaqêdātāh* ‘Hiša ognja/požara’; ta izraz je v rabi tudi v 5 Mz 9,22. LXX je prav tako odpravila besedno igro s tem, ko je ime Tabera prevedla z sopomenskim opisnim terminom *Empyrisμός* ‘Goren(t)je’ in uporabila glagol iz drugega korena za opis odziva Boga v 4 Mz 11,1 in za opis pomena imena Tabera v 4 Mz 11,3: *kai (hóti) exekaúthē en autoís pyr* ‘in (ker) se je ogenj vnel med njimi’. Nasprotno pa je Vg znova vzpostavila besedno igro s tem, ko je ime Tabera prevedla v razmerju do istopomenskega glagola: *Incensio –accensus* (v. 1) *succensus* (v. 3) ... *ignis*. Vsi poznejši prevodi so ime Tabera transliterirali v raznih oblikah.

Razširjeno pripoved v 4 Mz 11,1-35 o pojavu prepelic končuje razlaga, kako je kraj dobil svoje ime (v. 34). Ljudstvo se je vdalo poželjivosti do mesa, zato se je vnela Božja jeza, ki je uničila veliko ljudi. Ljudska etimologija vključuje razlago imena kraja na temelju besedne igre med besedami za ‘grob’ in ‘pohlep’ po mesu (v. 33-34): »Gospod je udaril ljudstvo s silno veliko nesrečo. Zato so tisti kraj imenovali Kibrot Taava (*qibrôt hattaʿāwāh*), ker so tam pokopali ljudi, ki so se vdali poželenju (*kî-šām qābrû ʿet-hāʿām hammitʿawwim*).« Ime *qibrôt hattaʿāwāh* ‘grobovi poželenja’ je popolna besedna igra na temelju glagola *qābar* ‘pokopati’ v perfektu in glagola *ʿwh* v deležniku hitp. ‘hlepeti po’; oba glagola sta sestavni del etimološke razlage poimenovanja kraja. Nekateri stari prevodi so vsaj delno ohranili besedno igro. TgO je ohranil celotno besedno igro, čeprav je prevajalec izbral glagol *šʿl* namesto *ʿwh*: »Zato je tisti kraj imenoval Grobovi povpraševanja (*qibrê dimšaʿālê*), ker so tam pokopali (*qābārû*) ljudstvo, ki je povpraševalo (*dāšāʿilû*).« Ista oblika imena se pojavlja drugod v TgO (4 Mz 11,35; 33,16.17; 5 Mz 9,22). TgN je še bolj nedosleden: v 4 Mz 11,34 ime prevaja z *qbry šʿlth* ‘Grobovi povpraševanja’ (tudi v 5 Mz 9,22), toda v 4 Mz 11,35 ima *qbry thmwdth* ‘Grobovi poželenja’ (tudi v 4 Mz 33,17; prim. TgPsJ) v navezavi na glagol *mthmdyn* ‘tisti, ki so imeli poželenje’ v prejšnji vrstici (4 Mz 11,34b). V 4 Mz 33,16 najdemo obliko *qbry šʿly šʿlth* ‘Grobovi tistih, ki so povpraševali’. TgPsJ ima povsod razen v 4 Mz 33,17 prevod *qybry dmšyly byšr* ‘Grobovi tistih, ki so poželeli meso’. LXX je besedno igro ohranila le delno, ko vrstico takole prevaja: »Zato so kraj imenovali Grobovi poželenja (*mnémata tēs epithymías*); kajti tam so pokopali ljudstvo, ki je imelo

poželenje (*éthapsan tòn laòn tòn epithymēēn*).« Vg je ohranila del besedne igre v drugačni kombinaciji: *Vocatusque est ille locus sepulchra Concupiscentiae ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat*. Tako v LXX kot v Vg je ime dosledno prevedeno z istimi besedami. Večina poznejših prevajalcev ime navaja v prepisu; izjem je malo: *The graves of lust* (DRA); *Lustgreber* (LUB); *Lustgräber* (LUO, SCH); *'Lustgräber'* (LUT); *Gräber des Gelüsts* (BUR); *les Sépulcres de concupiscentie* (BLS); *Grobi tiga shelenja* (DAL); *Pokopališha tiga poshelenja* (JAP); *pokop poželjivosti* (WOL); *Lustgraven* (LUV).

V jahvističnem in elohističnem viru 4 Mz 21,1-3 imamo etimološko razlago imena Horma na temelju besede *hērem* 'zakletev'. Kanaanci iz Negeba so se pod vodstvom kralja iz Arada bojevali proti Izraelcem. V tem kontekstu najdemo dober primer ljudske etimologije (v. 2-3): »Tedaj je Izrael naredil zaobljubo Gospodu in rekel: »Če mi daš to ljudstvo popolnoma v roke, bom z zakletvijo pokončal (*wəhahāramtī*) njegova mesta.« Gospod je uslišal Izraelov glas in mu dal Kanaance; in z zakletvijo je Izrael pokončal (*wayyahārēm*) nje in njihova mesta. Zato so ta kraj imenovali Horma (*hormāh*).« V knjigi Sodnikov (1,16-17) je ohranjena različica tega besedila. Ime Hormah je etimološka izpeljanka iz korena *hrm* '(z zakletvijo) pokončati' in pomeni torej Pokončanje. Vsi aramejski prevodi so obdržali izvirno hebrejsko obliko imena; LXX in Vg ga imata v prevodu. LXX je ohranila besedno igro izvirnika s tem, da je hebrejski koren *hrm* prevedla na vseh treh mestih z istim grškim korenem: *anathematiō* 'zaobljubil bom' ... *themátisen* '(Izrael) je zaobljubil' ... *Anáthema* 'Zaobljubljen predmet (Prekletstvo)'. Na drugih mestih LXX ime navaja v prepisu *Hermá* (4 Mz 14,45; 5 Mz 1,44; Joz 12,14; 15,30; 19,4; 1 Sam 30,30; 1 Krn 4,30); edina izjema je različica besedala v Sod 1,17, kjer je ime tudi prevedeno, vendar drugače kakor v LXX^A in v LXX^B: *exóléthreusan* 'popolnoma so uničili' ... *Exoléthreusis* 'Uničenje' (A); *exóléthreusan* ... *Anáthema* (B). Vg ima v Joz 12,14 obliko prepisa *Herma*, v Joz 15,30 *Harma* at, v Joz 19,4 *Arma*, v 1 Sam 30,30 *Arama*, v 1 Krn 4,30 *Orma*.

Kako razložiti metodo prepisovanja oziroma prevajanja imena Horma v LXX? Dejstvo, da je ime prevedeno samo v 4 Mz 21,3 in v različici besedila v Sod 1,17, dopušča domnevo, da »Horma ni ime mesta, temveč pokrajine! Gre za ime, ki je bilo dano vsem kanaanskim naseljem v pokrajini, ki so bila pokončana z zakletvijo. LXX bi utegnila torej imeti pravo, ko besedo prevaja z 'Anathema,' ki zrcali dejstvo, da strogo vzeto Horma ni neki določeni kraj.«¹¹ Pričakovati je bilo, da bodo imeli vsi poznejši prevodi ime Horma v različnih oblikah prepisa; le nekaj prevodov izjemoma kombinira prepisne in prevodne oblike,

¹¹ Gl. J. Milgrom, *Numbers*, JPS, Philadelphia / New York 1990, 458.

ali ime navajajo samo v prevodu: *Horma id est anathema* (Vg v 4 Mz 21,3; Sod 1,17); *Horma, that is (to say), Anathema* (DRA); *Chorma, Bannung* (BUR); *Horma (Untergansweihe)* (EIN); *Horma, c'est-à-dire anathème* (BLSI); *Horma, l'Interdite* (CHO); *Horma, ce qui signifie 'la Ruine'* (BFC); *Hormà (que vol dir 'extermini')* (BCI); *Horma (Nimicire deplină)* (CNS); *Chorma (to je Klatbě propadlé)* (CEP); *Hórma, to je, preklétje* (JAP); *Horma, to je, prekletstvo* (WOL). V večini teh primerov je očiten vpliv Vg.

14. Etimološki prevod krajevnih imen Bohim, Ramat Lehi in En Kore

Na koncu etiološke pripovedi Sod 2,1-5, ki velja kot neodvisna enota (prim. etimološki pomen kraja Alon Bacut v 1 Mz 35,8), imamo ljudsko etimološko razlago imena Bohim, ki ni omenjeno nikjer drugje. Urednik je uporabil ljudsko etimologijo v razmerju do Božje jeze nad Izraelovo nezvestobo do zaveze (v. 4-5): »Ko je Gospodov angel govoril te besede vsem Izraelovim sinovom, je ljudstvo povzdignilo svoj glas in so jokali (*wayyibkû*). Zato so ta kraj imenovali Bohim (*bōkîm*) in so tam darovali Gospodu.« Ime kraja *bōkîm* 'Jokajoči' nima določnega člana, zato je toliko bolj očitna besedna igra v razmerju do glagola *wayyibkû* 'in so jokali' v vrstici 4. TgSod je ohranil izvorno obliko besedne igre: *ûbākô ... bōkîm*. LXX^A je ohranila besedno igro s tem, da je ime prevedla množinsko v razmerju do predhodnega glagola: *kai éklausan ... Klauthmôn*; LXX^B ima podoben prevod: *kai éklausan ... Klauthmônes*. Vg je dosegla besedno igro s tem, da je k prevodu imena dodala še eno besedo: *et fleverunt ... Flentium sive Lacrimarum*. Večina poznejših prevodov ime navaja v prepisu; izjem ni veliko: *The place of weepers* (DRA), 'Weeping' (NLT); *Bochim, Weinende* (BUR); *Bochim (Ort des Weinens)* (EIN); *lieu des Pleurants, ou le lieu des Larmes* (BLS); *Bokhîm, Pleurs* (CHO); *Bokim, ce qui signifie 'les Pleureurs'* (BFC); *Boquim (ge vol dir 'els qui ploren')* (BCI); *Bochim (Ceice plîng)* (CNS); *Bokîm (to je Plačící)* (CEP); *kraj tih jókajózhih, ali tēh jóls* (JAP); *Kraj plakajočih ali solzá* (WOL).

Zgodba o Samsonovem življenju v Sod 15,9-20 vključuje topografski etiološki zgodbi o imenih krajev Ramat Lehi in En Kore. Osrednjo etiološko pripoved v Sod 15,9-17 končuje besedna igra na temelju imena mesta Ramat Lehi (v. 17) v razmerju do Samsonovega uspeha (hebr. *rûm*), ko je pobil tisoč Filistejcev z oslovsko čeljustjo: »Ko je nehal govoriti, je odvrigel čeljust iz svoje roke in tisti kraj imenoval Ramat Lehi (*rāmat-lehî*).« Odlomek Sod 15,18-19 razlaga izvor studenca v Lehiju ob spominu na Samsonov klic Bogu po vodi in na čudežni Božji odgovor (v. 19): »Zato se je imenoval En Kore ('*ên*

haqqôrē'), ki je v Lehiju do tega dne.« Etimološki pomen prvega imena je 'Grič čeljusti', drugega 'Studenec nekoga, ki je klical'. Prevodi kažejo veliko raznovrstnost različnih oblik. V TgSod je prvo ime transliterirano, drugo prevedeno s parafrazo: *'ênā dā'ityāhībat bišlōtā' dāšimšōn* 'studenec, ki je bil dan na Samsonovo molitev'. V obeh kodeksih LXX je prvo ime prevedeno na enak način: *Anáiresis siagónos* 'Dviganje čeljusti'; drugo ime je v LXX^A prevedeno kot *Pēgē' epíklētos siagónos* 'Studenec, imenovan po čeljusti', v LXX^B kot *Pēgē' toú epikalouménou* 'Studenec prosilca'. Vg za prvo ime kombinira transliteracijo in prevod, drugo ime pa samo prevaja: *Ramathlehi quod interpretatur elevatio Maxillae* (v. 17); *Fons invocantis de maxilla* (v. 19).

Ime Lehi v LXX in Vg ni dosledno prevedeno, kadar se pojavi samo; LXX ima: *en Lechi* (A v Sod 15,9); *en Leui* (B v Sod 15,9); *héōs Siagónos* (v Sod 15,14); *tēs siagónos ... siagónos* (A v Sod 15,19); *en Si-gagóni* (B v Sod 15,19); *eis Thēría* (v 2 Sam 23,11); Vg: *et in loco qui postea vocatus est Lehi id est Maxilla eorum* (kot dodatek v Sod 15,9); *ad locum Maxillae* (v Sod 15,14); *in maxilla asini ... de maxilla* (v Sod 15,19); *in statione* (v 2 Sam 23,11). NV na vseh mestih uporablja hebrejsko obliko Lehi, očitno po zgledu poznejših prevodov. Ime Ramat Lehi se v renesančnih in v novejših prevodih pojavlja v različnih kombinacijah transliteracije in prevoda: *Ramathlechi, which is interpreted the lifting up of the jawbone* (DRA); *Jawbone Hill* (NLT); *Ramath-Lehi (das ist Kinnbackenhöhe)* (LUO); *Ramat Lechi, Hoher Kinnbacken* (BUR); *Ramat Lehi (Kinnbackenhöhe)* (EIN); *Ramathléchi, c'est-à-dire l'Élévation de la Mâchoire* (BLS); *'Ramat-Lēhl,' le Tertre de la Mâchoire* (CHO); *Ramat-Lehi (que vol dir 'turó de la maixela')* (BCI); *Rámat-lechí (to je Výšina čelisti)* (BKR); *Ramathlechi, kar se pravi gorivsdignenje tē zhelústi* (JAP); *Ramat-Lehi, kar se potolmači vzdignjenje čeljusti* (WOL); *de hoogte van Lehi* (LEI).

Ime En Kore se v večini poznejših prevodov pojavlja v prepisni obliki, a obstaja nekaj pomembnih izjem: *The Spring of him that invoked from the jawbone* (DRA); *'The Spring of the One Who Cried Out'* (NLT); *'En-hakkore of Lehi'* (TNK); *des Anrüffers brun* (LUB); *'des Anrufers Brunnen'* (LUO); *'Quelle des Rufenden'* (LUT); *Quelle des Rufenden* (ELO, ELB); *'Quelle des Anrufers'* (SCH); *Ruferquell* (BUR); *'Quelle des Rufers'* (EIN); *la Fontaine sortie de la mâchoire par l'invocation de Dieu* (BLS); *'source de Coré, c'est-à-dire 'source de celui qui appelle'* (BFC); *A fonte do que clama* (AFC, BRP); *A Fonte Do que Clama* (ARC); *studnice vzywajícího* (BKR); *tiga Moliuza studenez* (DAL); *Studenèz tiga klizheózhiga is zhelústi* (JAP); *kličejóčiga studenec iz čeljusti* (WOL); *Pramen volajícího* (CEP); *'Istochnik vz'ibmshchego'* (RST); *de bron des roepers* (LEI); *de put des aanroependen* (LUV); *Bron van de reopened* (NBG); *De fontein des aan-*

roepers (SVV); *Den ropandes* (S17); *hives forrásának* (HUN).

15. Etimološki prevod imen krajev Eben Ezer in Sela Mahlekot

Obe imeni sta izpričani samo enkrat v Prvi Samuelovi knjigi: Eben Ezer v 7,12, Sela Mahlekot v 23,28. Odlomek 1 Sam 7,12 je etimološka razlaga imena in zmage Izraela proti Filistejcem blizu Micpe (prim. 1 Sam 7,2-17), kjer je Samuel opravljal sodniško službo nad Izraelom. Po čudežni zmagi je Samuel postavil spominski kamen med Micpo in Ješano. Po ljudski razlagi imena v 1 Sam 7,12 je Samuel kraju »dal ime Eben Ezer (*'eben hā'āzer*) in je rekel: »Do sem nam je Gospod pomagal (*'ad-hēnnāh 'āzārānū yhwh*).« Etimološka razlaga pomena imena *'eben hā'āzer* 'Kamen pomoči' temelji na besedni igri v zvezi z glagolom *'āzar* 'pomagati'. TgJ je hebrejski besedi prevedel v aramejski, ki imata isti pomen: *'eben sa'ādā' ... 'ad hākā' sa'ādānā' yhwh*. LXX ima kombinacijo transliteracije in prevoda, ki temelji na besedni igri z glagolom, ki razlaga etimološki izvor imena: *Abenézer líthos tou boéthou ... eboéthēsen hēmîn Kýrios*. Vg je odpravila besedno igro, ker za poimenovanje kraja in za razlago, kako je kraj dobil svoje ime, uporablja besede različnih korenov: *lapis Adiutorii ... auxiliatus est nobis Dominus*. Poznejši prevodi so ime navajali v prepisu; le redki so kombinirali transliteracijo in prevod: *The stone of help* (DRA); *Eben Ezer, Hilfe-Stein* (BUR); *la Pierre du Secours* (BLS); *Pierre de l'Aide, Èbènha-Ézér* (CHO); *»Pierre-du-secours?* (BFC); *Kamen pomózhi* (JAP); *kamen pomoči* (WOL).

Zgodba o Savlovem zalezovanju Davida v puščavi v 1 Sam 23,24b-24,1 vključuje etimološko pripoved, ki spominja na ljudsko etimološko razlago izvora imena v zvezi z neko skalo v pokrajini. Ko je Savel že uspešno zasledoval Davida, pride k Savlu sel s sporočilom (1 Sam 23,27-28): »»Pridi hitro, kajti Filistejci so vdrlí v deželo!« Savel se je vrnil, nehal zasledovati Davida in šel Filistejcem nasproti. Zato se ta kraj imenuje Sela Mahlekot (*sela' hammahlaqôt*).« Množina drugega sestavnega dela imena je izpeljana bodisi iz korena *hālaq* I 'biti gladek, spolzek' bodisi iz korena *hālaq* II '(raz)deliti' in se nanaša na trenutek, ko sta bila Savel in David v boju drug proti drugemu. V TgJ je ime kraja prevedeno z besedno zvezo *kēp palgūtā'* 'Skala delitev', sledi pa razlaga, zakaj je ime takšno: »kraj, na katerem je bilo kraljevo srce razdeljeno, da gre sem ali tja.« LXX ime prevaja kot *Pétrā he meristheísa* 'Razdeljena skala'; Vg ima prevod: *... vocaverunt locum illum petram Dividentem*. Ta 'Skala delitev' je razdelila tudi renesančne prevode: nekateri so se odločili za prepis imena (GNV, KJV, LUB), drugi so ga prevedli (DIO, BKR). Renesančni prevajalci so močno vplivali na poznejše razlage, a nekoliko več se jih je odločilo za prevod. RSV

in NRS sta na primer iz prepisne oblike *Sela-hammahlekoth* v GNV in KJV prešla v prevod na temelju vprašljivega popravka izvirnika: *Rock of Escape*.

16. Etimološki prevod lastnih imen Baal Peracim in Perc Uza

Ime Baal Peracim blizu Emek Refaima je etimološko razloženo v pripovedi o Davidovi zmagi nad Filistejci v 2 Sam 5,17-25. V vrstici 20 se besedilo glasi: »Tako je prišel David v Baal Peracim (*ba'al pārāšim*). Tam jih je David porazil (*wayyakkēm šām dāwīd*). Rekel je: ›Gospod je prebil (*pāraš yhw̄h*) moje sovražnike pred menoj, kakor se prebijejo vode (*kāpereš māyim*).‹ Zato se tisti kraj imenuje Baal Peracim (*ba'al pārāšim*).« Besedna igra je poudarjena z dvakratno rabo korena *prš*: glagol *pāraš* 'prebiti' in samostalnik *perēš* 'prebitje' sta v igri, da razložita čudno ime kraja *ba'al pārāšim* 'gospod prebitja', ki sicer ni znano. V ozadju besedne igre v etimološki razlagi imena v okviru prisposodbe poplave je, da je Gospod v filistejskem obrambnem zidu odprl odprtino. Na tem mestu so nekoč zagotovo častili boga Baala, toda Davidova zmaga nad Filistejci je razlog novega pogleda na kraj v luči tega dogodka: zdaj se prva vloga pripisuje Izraelovemu Bogu. Očitno je, da avtor TgJ ni imel veliko literarnega čuta, saj je odpravil besedno igro s tremi oblikami istega korena s tem, ko v prevodu uporablja različne besede: »David je prišel na ravnino prebitja (*bāmēšar pārāšim*) in David jih je tam potolkel; in dejal je: ›Gospod je razbil (*tabar yhw̄h*) moje sovražnike pred menoj, kakor se razbije (*kātibbūr*) lončena posoda, ki je napolnjena z vodo.‹ Zato je tisti kraj imenoval ravnina prebitja (*mēšar pārāšim*).« Nasprotno pa je LXX poudarila besedno igro s tem, ko je isti koren uporabila štirikrat: *Epánō diakopôn* 'Zgornja prebitja' ... *diékopse* 'prebil je' ... *diakóptetai* 'prebije se' ... *Epáno diakopôn* 'Zgornja prebitja'. Vg in domala vsi drugi poznejši prevodi ime navajajo v prepisu.

Ime Perc Uza je razloženo v pripovedi, ki opisuje, kako so skrinjo zaveze prenesli v Jeruzalem (2 Sam 6,1-23). V zvezi z Uzajevo smrtjo je devteronomistični urednik vstavil informacijo o etimološkem poimenovanju neznanega kraja Perc Uza, ki leži nekje na cesti med Kirjat Jearimom in Jeruzalemom (v. 8): »David se je razjezil, ker je Gospod z izbruhom bruhal v Uzaja (*pāraš yhw̄h perēš bā'uzzāh*). Zato se tisti kraj imenuje Perc Uza (*perēš 'uzzāh*) do tega dne.« V tej spretni besedni igri ime *perēš 'uzzāh* 'Izbruh Uzaja' pomeni Izbruh proti Uzaju. Ime je bilo izbrano kot spomin na Božje svarilo proti pomanjkljivi človeški skrbi za ustrezno razdaljo v razmerju do Boga. Besedna igra je idealna tako v hebrejskem besedilu kot tudi v prevodu, ki je prirejen po izvirniku. TgJ upošteva besedno igro, ki jo vse-

buje opis dogodka: »In za Davida je bilo težko, ker je Gospod z izbruhom bruhal na Uzaja (*'al ditra' yhw h tir'ātā' bā'uzzāh*). In kraj je imenoval 'Kraj, na katerem je umrl Uza' (*'atrā' dāmīt bēh 'uzzāh*) do tega dne.« Prevajalec je pravzaprav zamudil priložnost, da ustvari učinkovito literarno stvaritev. Nasprotno pa ima LXX prevod celotne besedne igre: »In David je bil potr (ēthýmēsen), ker je Gospod z izbruhom bruhal v Ozaja (*hypēr hoū diékopsen Kýrios diakopèn en tō Oza*); in tisti kraj se je imenoval izbruh Oze (*diakopè Oza*) do tega dne.« Izbor besed v LXX je moral biti tako premišljen kakor v izvornem besedilu. Vg je zmanjšala izrazno moč izvornika s tem, da je v prvem delu besedila dve besedi iz istega korena spojila v eno: *Contristatus autem est David eo quod percussisset Dominus Ozam et vocatum est nomen loci illius Percussio Oza usque in diem hanc*. Presenetljivo je, da je besedna igra dveh besed iz istega korena *pāraš yhw h pereš bā'uzzāh* med vsemi poznejšimi prevodi ustrezno prevedena le v NRS. Večina prevodov ima za dve besedi istega korena prevod z enim samim glagolom; ime je v vseh prevodih vsebovano v prepisu.

17. Etimološki prevod toponima Beraha

V Kroniškikh knjigah imamo le dve mesti z očitnim etiološkim poimenovanjem (1 Krn 4,9; 2 Krn 20,26) in dve mesti, ki vsebujeta izrecno izjavo o izpeljavi imen (1 Krn 11,7; 14,11 = 2 Sam 5,20). Avtor Kroniškikh knjig ima na splošno raje homiletično razlago imen. Razlaga v 2 Krn 20,26, kako je je dobil ime kraj Beraha, je del daljše zgodbe o Jozafatovi zmagi nad vzhodno koalicijo Moaba in Amona (2 Krn 20,1-30). Po zmagi se je Juda lotil plena. V zvezi s tem se besedilo glasi (2 Krn 20,25-26): »Tri dni so pobirali plen, toliko ga je bilo. Četrty dan so se zbrali v Dolini Beraha (*lā'ēmeq bārākāh*), ker so tam slavili Gospoda (*kī-šām bērākū 'et-yhw h*); zato tisti kraj imenujejo Dolina Beraha (*'ēmeq bārākāh*) vse do danes.« Dolino Beraha povezujejo s sodobnimi imeni Kirbet Berekut in Vadi Berekut blizu Tekoe. Zdi se verjetno, da etiološka razlaga etimologije imena v 2 Krn 20,26 kaže na starejši vir, ki je bil podlaga pripovedi v 2 Krn. Etiološka razlaga poimenovanja doline Beraha se ujema z obstoječim izročilom, da je dolina dobila ime, ko je ljudstvo po Jozafatovi zmagi nad sovražnikom slavilo Gospoda.

Antični prevodi Svetega pisma ime doline večinoma prevajajo, v poznejših prevodih prevladuje transliteracija. Besedna igra je pogosto ohranjena v celoti v vseh setavinah besedila. V TgKrn aramejske besede dobro ustrezajo hebrejskemu izvorniku. LXX dosledno upravlja le besedo, iz katere je izvedeno ime: »Četrty dan so se napotili v Dolino slavospeva (*eis tòn aulóna tēs eulogías*, različica: *eis tēn koiláda*); kajti

tam so slavili (*ēulógēsān*) Gospoda: zato so kraj imenovali Dolina slavošpeva (*Koilās eulogías*), do tega dne.« Vg ima besedno igro ohranjeno v celoti: *in valle Benedictionis ... ibi benedixerant Domino ... vallis Benedictionis*. V poznejših prevodih prevladuje prepis imena v različnih pravopisnih oblikah: *The/the Valley of Berachah* (GNV, KJV, NKJ, DBY, WEB, RWB); *The/the Valley/valley of Beracah* (ASV, JPS, RSV, NAS, NIB, NAB, NAU, NJB, ESV, NRS); *Tal Beraka* (ELO); *Tal Beracha* (ELB, EIN); *la vallée de Beraca* (LSG, NEG); *la vallée de la Beraka* (BFC, FBJ); *la vallée de Berakha* (SCO) itn. Prevodna oblika je manj pogosta, toda oblike so prav tako vredne pozornosti: *the Valley of Blessing* (BBE, NLT, TNK); *the valley of Blessing* (DRA); *Lobetal* (LUB, LUO, LUT, SCH); *Segenstal* (BUR); *la vallée de la bénédiction, la vallée de la Bénédiction* (BLS); *la vallée de Bénédiction, 'vallée de Bénédiction'* (TOB); *Valle die Benedizione* (DIO, LND); *la vall de la Benedicció* (BCI); *vale de Bênção* (ARA); *Hvalni dul* (DAL); *dolina Hvale / hvale* (JAP, WOL); *dolina Beráha / 'Slavilna dolina'* (SSP); *Dolina dobrořečení* (CEP); *dolina blagoslovenija* (RST); *Dolina(ta) na blagoslovenie(to)* (BUL); *Lofvallei* (LEI); *Lof-dal* (LUV); *Dal der Lofprijzing* (NBG); *Lovprisnings-dalen* (N30); *Lovprisingsdalen* (N38, NBN); *Lugina e Bekimit* (ALB); *hálaadásnak völgyébe* (HUN). Očitno literarno obliko besedne igre v izvorniku je težko spregledati, zato je ohranjena v številnih poznejših prevodih (BBE, DRA, TNK, LUB, LUO, BUR, LUT, SCH, BLS, TOB, DIO, LND, DAL, JAP, WOL, CEP, RST, BUL, LEI, LUV, NBG, N30, N38, NBK, NBN). Posebno opazna je besedna igra v LUB, ker je ta prevod vplival na številne prevode Svetega pisma: *im Lobetal ... denn daselbs lobeten sie den HERRN, da her heisst die stete Lobetal*. BUR has the correspondence: *im Segenstal ... dort segneten sie IHN, deshalb rief man den Namen des Ortes ... Segenstal*.

18. Sklep

Svetopisemske pripovedi o poimenovanju oseb in krajev kažejo, da je literarni pojav etimološkega izvajanja imen povezan z nekim zgodovinskim dogodkom, s poimenovanjem osebe, ljudstva in kraja ter z razlago razloga za izbor nekega imena. Literarna zgradba spominja na značilno hebrejsko izročilo etiologije in ljudske etimologije. Vsi primeri etimološke razlage etimologije imen v hebrejskem Svetem pismu kažejo osnovni literarni obrazec, ki se pojavlja v različicah. Najbolj opazna literarna posebnost v tej vrsti obrazca je bogata raba besedne igre. Toliko bolj je umestno, da smo pozorni na literarne vzorce besedne igre v izvorniku in v prevodih. V tem oddelku se omejujemo na tiste primere etimološke razlage etimologije svetopisemskih imen, ki so v

starih prevodih večinoma prevedeni, v novejših evropskih prevodih pa se pojavljajo v prepisni obliki.

Analiza posameznih primerov etiološke razlage etimologije svetopisemskih imen odpira vprašanja, kot so izvor in rast besedila, zgodovinsko okolje in avtorstvo. Neposredni in širši kontekst pripovedi očitno kažeta, da ima sedanje besedilo za seboj kompleksno zgodovino ljudskih izročil in literarnih stvaritev. Etiološke razlage etimologije svetopisemskih imen so literarni in stilistični pojav. Najverjetneje ne izražajo vsebine prvotnega imena, temveč imena, ki so ga uvedli v zvezi z novimi okoliščinami, ki so postale podlaga za re-interpretacijo izročila. Reinterpretacija ima za posledico, da pomen, ki ga sedanji pisec ali izročilo pripisuje imenu, pogosto deluje prisiljeno in umetno.

Poimenovanje oseb ali krajev in razlaga imen temeljita bolj na literarnih kot na lingvističnih premislekih. Etiološke razlage imen so torej popolnoma skladno z osnovnimi potezami ljudske literature in poezije. Pojem »ljudska etimologija« lahko torej zavaja, če ne upoštevamo predvsem njenih literarnih značilnosti. Moshe Garsiel ugotavlja: »Svobodo, ki si jo jemljejo svetopisemski pisci v teh razlagah, so nekateri strokovnjaki imenovali »ljudska etimologija?. Takšna opredelitev ne zadene bistva; razlage delujejo kot literarne stvaritve, ki bogatijo literarno enoto. Kar vidimo tukaj, nikakor ni ljudska in plitva razlaga, ki bi izvirala iz pomanjkljivega znanja, temveč premišljen odklon od lingvističnih pravil in norm časa, ki so si ga dovolili domiselni pripovedovalci, da bi dosegli svoj cilj.«¹²

Številne etiološke razlage etimologije svetopisemskih imen kažejo, da so nekateri kraji dobili novo ime na temelju nove okoliščine. Pripetljaj ali dogodek, opisan v zvezi s krajem, ki je bil splošno znan v pisateljevem času, daje povod za razlago pomena imena v luči novega dogodka, ki se lahko razlikuje od obstoječega izročila. Oblikovanje nove zgodbe za razlago imena ni samo razlaga poti do imena, temveč pomeni tudi poskus, da se v obliki zgodbe spoznajo pomembne zgodovinske izkušnje, verovanja in vrednote osebnosti, ki so jim pripisovali poimenovanje kraja. Ko presojamo znano etiologijo kot zgodnjo ljudsko pripoved o nastanku imena, je pomembno upoštevati, da razlaga imena predpostavlja, da se je opisani dogodek resnično zgodil in je postal resnični dejavnik v določanju pomena imena. V večini primerov etiološka razlaga poimenovanja kraja ni prvotno

¹² Gl. *Biblical Names: A Literary Study of Midrashic Derivations and Puns*, Bar-Ilan University Press, Ramat Gan 1991, 18-19. Gl. tudi J. Barr, *Etymology and the Old Testament*, v: J. Barr et al. (ur.), *Language and Meaning: Studies in Hebrew Language and Biblical Exegesis*, OTS 19, E. J. Brill, Leiden 1974, 1-28.

izročilo zgodbe, temveč drugotna razširitev, ki spominja na glosa. Etiološke izpeljave imen na temelju besednih iger so nastale v zgodnjem obdobju z namenom, da dopolnijo in razširijo prvotno izročilo.

Najbolj opazna značilnost etiološke izpeljave imen v zvezi s specifičnimi zgodovinskimi dogodki je besedna igra. Literarni pojav besedne igre v izvirniku je za prevajalce v nesemitske jezike velik izziv. Prevajalci v semitske jezike, ki so bili pozorni na literarno kakovost izvirnika, so lahko besedno igro ohranili brez težave. Toda besedno igro so z ustreznim prevodom imen in njihove etimološke razlage pogosto ohranili tudi v prevodih v druge jezike. Posebno značilen primer besedne igre v prevodu v številne jezike je poimenovanje Žene v zvezi z Možem v 1 Mz 2,23; številni antični in sodobni prevajalci so v prevodu izbrali besedno igro, ki ustreza izvirniku.

Etiološka izpeljava imen je številne antične prevajalce spodbudila, da so ime prevedli in tako opozorili na besedno igro v izvirniku. V tem pogledu vzbujajo pozornost nekatera znana osebna in zemljepisna imena: Eva v 1 Mz 3,20: *Zōē hoti haútē mētēr pántōn tōn zōntōn* 'Življenje, ker je bila mati vseh živih' (LXX); ime Babilon v 1 Mz 11,9: *Šnkhysis hōti ekeī synékheen Kýrios* ... 'Zmešanje, ker je tam Gospod zmešal ...'; ime Adonaj Jire v 1 Mz 22,14: *Appellavitque nomen loci illius Dominus videt unde usque hodie dicitur in monte Dominus videbit* (Vg) – LUB harmonizira časovno razmerje sedanjik / prihodnjik tako, da uporabi samo sedanjik: *Und Abraham hies dies stet / Der HERR sihet / Da her man noch heutiges tages sagt / Auff dem Berge / da der HERR sihet* (LUB; prim. DAL, LUO, LUT); Ime Esek v 1 Mz 26:20: *kai ekálesen tò ónoma toū phréatos Adikía ēdikēsan gār autón* 'In ime studenca so imenovali Krivičnost, ker so mu povzročili krivico' (LXX) – *Sykophantía esykophántēsan gār autón* 'Zatiranje, ker so ga zatirali' (Akvila); ime Rehovot v 1 Mz 26,22: *Itaque vocavit nomen illius Latitudo dicens nun dilatavit nos Dominus* ... (Vg). Naj opozorimo na prelepo hiastično zgradbo, ki je nastala z ustreznim prevodom imen Masa in Meriba ter ustreznih glagolov v 2 Mz 17,7: *Kai epōnómase tò ónoma toū tōpou ekeínou, Peirasmòs, kai Loidórēsis, dià tōn loidorían tōn hyiōn Israēl, kai dià tò peirázein Kýrion* ... 'In dal je temu kraju ime Preizkušanje in Sramotenje, ker so Izraelovi sinovi sramotili in ker so preizkušali Gospoda ...' (LXX); ime Tabera v 4 Mz 11:3: *Vocavitque nomen loci illius Incensio eo quod succensus fuisset contra eos ignis Domini* (Vg). Naj omenimo igro s tremi besedami istega korena v zvezi z imenom Horma: *Anathematiō autòn ... kai anethemátisen autòn ... kai epékálesan tò ónoma toū tōpou ekeínou, Anáthema* 'Zaobljubil bom ... zaobljubil ga je ... in ime tistega kraja so imenovali Zaobljubljen predmet (Prekletstvo)' (LXX); ime Bohim v Sod 2,4-5: *... kai éklausan, Kai epōnómasan tò ónoma toū tōpou ekeínou, Klauthmōnes* '... in so jokali. In

tistemu kraju so dali ime Jokanja' (LXXB; LXXA ima ime v ednini); ... *elevaverunt vocem suam et flevērunt et vocatum est nomen loci illius Flentium sive Lacrimarum* (Vg); ime Baal Peracim v 2 Sam 5,20-21: ... *ek tōn Epánō diakopōn ... diékopse Kýrios ... hōs diakóptetati hýdata ... Epánō diakopōn ...* (LXX); ime Beraha v 2 Krn 20,26: ... *eis tōn aulōna tēs eulogías, ekeî gār ēulógēsan tōn Kýrion dià toũto ekálesan tò ónoma toũ tōpou ekeíou Koilās eulogías* (LXX); ... *in valle Benedictionis ... ibi benedixerant Domino ... vallix Benedictionis* (Vg).

V obdobju od srednjega veka naprej je besedna igra izginila, ker so prevajalci celo imena, ki imajo etimološko razlago, transliterirali. Toda v novejšem obdobju so nastali prevodi, ki pričajo o oživitvi zanimanja za natančno prevajanje besedne igre iz izvirnika. BUR je najbrž najboljši primer načrtnega poskusa, da se v prevodu ohrani besedna igra, ki v ljudskih etimologijah izraža poimenovanje imena in razlago, kako je kraj dobil ime. Toda imena, ki imajo etimološko razlago, so v večini primerov navedena v prepisu in v prevodu: *Der Mensch rief den Namen seines Weibes: Chawwa, Leben! Denn sie wurde Mutter alles Lebendigen* (1 Mz 3,20; prim. CHO); *Darum ruft man ihren Namen Babel, Gemenge, denn vermengt hat ER dort die Mundart aller Erde* (1 Mz 11,9); *Du Gott der Sicht! Denn sie sprach: Sah auch wirklich ich hier dem Michsehenden nach? Darum rief man den Brunnen Brunn des Lebenden Michsehenden* (1 Mz 16,13-14); *Darum ruft man jenen Ort Ber-Scheba, Brunnen des Sieben-Schwurs, denn dort haben die beiden geschworen* (1 Mz 21,31; prim. 1 Mz 26,33); *Abraham rief den Namen jenes Orts: ER ersieht. Wie man noch heute spricht: Auf SEINEM Berg wird ersehn* (1 Mz 22,14); *So rief er den namen des Brunnens Efsek, Hader, weil sie mit ihm gehadert hatten* (1 Mz 26,20); *So rief er seinen Namen Rechobot, Weite, denn ers sprach: Geweitet hat ER es uns nun, daß wir im Lande fruchttragen* (1 Mz 26,22); *Jaakob rief den Namen des Ortes: Pniel, Gottesantlitz, denn: Ich habe Gott gesehen, Antlitz zu Antlitz ...* (1 Mz 32,31); ... *es war bitter. Darum rief man seinen Namen Mara: Bittre* (2 Mz 15,23); *Er rief den Namen des Orts Mafsa, Prüfe, und Mriba, Gezänke, wegen des Zankens der Söhne Jisraels und deswegen, daß sie IHN prüften* (2 Mz 17,7); *Er rief den namen des Ortes Tabera, Zündstatt, denn auf sie eingezündet hatte ein Feuer von IHM* (4 Mz 11,3); *Man rief den Namen jenes Orts: Gräber des Gelüsts, denn dort hatte man das Volk der Lüsternen begraben* (4 Mz 11,4); *ban-nen ... es bannte sie und ihre Städte und rief den Namen dieses Orts: Chorma, Bannung* (4 Mz 21,2-3: BUR; prim. CHO); *Sie erhoben, das Volk, ihre Stimme und weinten. Sie riefen den Namen jenes Ortes: Bochim, Weinende* (Sod 2,4-5); *ER hat vor mir meine Feinde durchbrochen, wie ein Durchbruch der Wasser. Daher rief man den Namen jenes Orts: Baal Prazim, Meister der Durchbrüche* (2 Sam 5,20-21); *Am vier-*

ten Tag sammelten sie sich im Segenstal – denn dort segneten sie IHN, deshalb rief man den Namen des Ortes Segenstal (2 Krn 20:26). V nekaterih prevodih je prevod imena naveden v opombah (RSV, NRS). Ker so nekateri prevajalci kombinacijo transliteracije in prevoda imena uvedli le v etiološke izpeljave imen, so s tem pokazali, da so bili pozorni na literarni pojav ljudske etimologije.

Pozorna analiza načina prevajanja skozi zgodovino kaže, da prevajalci niso upoštevali samo literarnih posebnosti besedil, temveč tudi etimologijo imen, izročilo oblik svetopisemskih imen itn. Ko so Izraelci prevzeli pogansko ime ali navado, ki je bila povezana s čaščenjem narave, so ime obarvali s historičnim pomenom kot spominom na katero od Božjih del. Tako je na primer *baal* postal naziv za Gospoda (prim. 2 Sam 5,20). Zaradi tega je prevod ali prepis kakega imena včasih nedosleden celo znotraj iste prevajalske enote. Na splošno velja, da ni ustrezne razlage za dejstvo, da so imena v antičnih prevodih večinoma prevedena, v novejših pa navedena v prepisu. Skladno s tem razvojem je NV v primerih, ko VL in prvotna Vg imena prevajata, uvedla transliteracijo.

Nedoslednosti so značilne tudi za način prepisovanja imen. Toliko bolj velja, da je treba oblike svetopisemskih imen preverjati v razmerju do izvirnega besedila. Ko opazimo različice v oblikah imen, je treba vprašanje osnovnega besedila (*Vorlage*) preverjati ob upoštevanju največjega možnega števila rokopisov. Številne različice je mogoče pojasniti le v luči osnovnih oblik izvirnika. Večina svetopisemskih imen v tekstnokritičnem pogledu ni problematična; veliko imen ima tudi jasen etimološki pomen. Kolikor jasnejši je etimološki pomen kakega imena in kolikor bolj ga pisec poudarja, toliko več razlogov ima prevajalec, da ga ne navaja v prepisu, temveč ga prevede. Pri tem velja upoštevati, da ustaljeno izročilo včasih lahko daje boljše razloge za transliteracijo imena. Dodatni razlog za transliteracijo je mogoče najti v nejasnem izvoru in pomenu določenega imena. Kolikor jasnejši je pomen imena, toliko bolj verjetno je, da ga bo prevajalec navedel v prevodu.

19. Okrajšave prevodov Svetega pisma in drugih virov

ACF	Almeida Corrigida Fiel (portugalski prevod 1753/1995)
Akvila	Akvila, judovski prevajalec v grščino (med 140 in 150 po Kr.)
ARA	Almeida Revista e Atualizada (portugalski prevod 1993)
ARC	Almeida Revista e Corrigida (portugalski prevod 1969)
ASV	American Standard Version (1901)
BBE	The Bible in Basic English (1949/1964)
BFC	Bible en français courant (1997)

BKR	Bible kralická (češki prevod 1613)
BLS	La Bible de Lemaître de Sacy: Port-Royal (1657-1696)
BRP	Biblia Revista - portugalska (Biblia Almeida 1994)
BTP	Biblia Tysiaclecia - poljska (1965/1984)
BUR	Buber/Rosenzweig: prevod Stare zaveze v nemščino (1925-1936)
CEP	Ceský ekumenický preklad (1985)
CHU	La Bible de André Chouraqui (1985)
CNS	Cornilescu (romunski prevod 1921)
D31	Danski prevod (1931)
DAL	Dalmatinova Biblija (1584)
DBY	The Darby Bible (1884/1890)
DIO	La Bibbia di Diodati (1641)
DRA	The Douay-Rheims American Edition (1899)
DRB	Darby (francoski prevod 1885)
EIN	Einheitsübersetzung (nemški prevod 1980)
ELB	Revidierte Elberfelder Bibel (1993)
ELO	Unrevidierte Elberfelder Bibel (1905)
ESV	English Standard Version (2001)
FBJ	Francoska Bible de Jérusalem (1973)
FIN	Finski prevod: Raamattu (1933/1938)
GNV	Geneva Bible (1599)
HUN	Károli (madžarski prevod 1993)
IEP	Italijanska Editione San Paolo NVB (1995)
JAP	Japljev prevod (1784?1802)
JPS	Jewish Publication Society (Stara zaveza 1917)
KJV	King James Version (1611/1769)
LBA	La Biblia de Las Americas (1986)
LEI	Leidse Vertaling (nizozemski prevod 1912/1994)
LND	Na Nuova Diodati (1991)
LSG	Louis Segond (francoski prevod 1910)
LUB	Luther Bibel (1545)
LUO	Luther Bibel (1912)
LUT	Revidierte Lutherbibel (1984)
LUV	Lutherse Vertaling: nizozemska revidirana Lutrova Biblija (1648/1750/1933/1994)
LXX	Septuaginta, grški prevod Stare zaveze
LXXO	Heksapla, Origenova recenzija Septuaginte
MGK	Modern Greek Bible (1850)
NAB	New American Bible (1970, 1986, 1991)
NAS	New American Standard Bible (1977)
NBG	Netherlands Bijbelgenootschap Vertaling (nizozemski prevod 1951)

NEG	Nouvelle Edition Geneve (1979)
NIB	New International Version (britanska različica 1984)
NIV	New International Version (ameriška različica 1984)
NJB	New Jerusalem Bible (1985)
NKJ	New King James Version (1982)
NLT	New Living Translation (1996)
NRS	New Revised Standard Version (1989)
NRV	La Sacra Bibbia Nuova Riveduta (1994)
NV	Nova Vulgata
R60	Reina Valera (revidiran španski prevod 1960)
R95	Reina Valera (posodobljen španski prevod 1995)
RSV	Revised Standard Version (1952)
RVA	Reina Valera Actualizada (španski prevod 1989)
RWB	Revised Webster (1995)
S17	Svenska Bibelskapet (švedski prevod 1917)
SCH	Schlachter (nemški prevod 1951)
Simah	judovski prevajalec v grščino (med 190 in 200 po Kr.)
SirHeks	Sirska Heksapla
SRV	Reina Valera (španski prevod 1909)
SSP	Slovenski standardni prevod (1996)
Teodotion	judovski prevajalec v grščino (med 180 in 192 po Kr.)
Tg	Targum; po knjigah Svetega pisma: TgIz, TgPs itn.
TgJ	Targum Jonatan, aramejski prevod Prerokov
TgN	Targum Neofiti, aramejski prevod Peteroknjžja
TgO	Targum Onkelos, aramejski prevod Peteroknjžja
TgPsJ	Targum Psevdo-Jonatan, aramejski prevod Peteroknjžja
TNK	Tanakh (judovski prevod v angleščino 1985)
TOB	Traduction oecuménique de la Bible (1988)
VL	Vetus Latina
Vg	Vulgata
WEB	The Webster Bible (1833)
WOL	Wolfova Biblija (tretji slovenski prevod 1856–1959)
ZBI	Zürcher Bibel (1907–1931)

Povzetek: Jože Krašovec, Etimološka razlaga svetopisemskih imen kot lingvistično in literarno izrazno sredstvo v izvirniku in v prevodih

Namen te študije določa narava etimološke zavesti, ki je izpričana v hebrejskem Svetem pismu. Etimološka razlaga imen vzbuja pozornost v zgodnjih izročilih svetopisemskih pripovedi, predvsem v Genezi. Hebrejsko Sveto pismo za razlago številnih imen uporablja ljudsko etimologijo. Precej imen je bilo tujih, ali jih je izročilo prevzelo iz starejših kultur, toda njihove oznake so tesno povezane z zgodovinskimi dogodki. Številna imena so pojasnjena etiološko: najprej je obstajalo ime, potem je nastala umišljena zgodba, ki razlaga, kako je ime nastalo. Včasih so ime spremenili, da je ustrezalo okoliščinam. Namen etimologije ni bil toliko v tem, da se razloži ime samo po sebi, tem-

več bolj v tem, da se poveže s kakšno legendarno prvino, ki je že bila del izročila pripovedi. V tem poteku etimološke razlage imen se etimološki pomen staplja z razmerjem glasov, asonancami, podobnostjo besed, pesniško izrabo homonimov in drugih lingvističnih in literarnih asociacij. Svetopisemske etimologije ni mogoče primerjati s sodobnim razumevanjem etimologije. Tam gre bolj za poseben primer literarne izrabe lingvističnih asociacij in je torej bolj zgled neke vrste poezije in domislje. Vrednotenje etimološke razlage svetopisemskih imen se torej bolj uvršča v literarno kritiko kakor v filologijo ali lingvistiko. Skladno s tem dejstvom se ta študija osredotoča na nekatere etimološke razlage svetopisemskih imen, ki povezujejo poimenovanje na temelju besedne igre in razlage poimenovanja s stalnim obrazcem: »Zato so tisti kraj (osebo) imenovali tako in tako.« Kolikor bolj je očitno, da je besedna igra osrednja literarna značilnost izvirnega besedila, toliko bolj samoumevno je, da nas zanima, koliko je besedna igra ohranjena v raznih prevodih Svetega pisma.

Ključne besede: svetopisemska imena, ljudska etimologija, etimološka razlaga, etimološka interpretacija, besedna igra, literarne asociacije, razlaga poimenovanja, ohranitev besedne igre v prevodih, aramejski prevodi, grški prevodi, latinski prevodi, srednjeveški prevodi, renesančni prevodi, novejši prevodi

Summary: Jože Krašovec, Etymological Explanation of Biblical Names as Linguistic and Literary Devices in the Original and in Translations

The scope of this study is conditioned by the kind of etymological consciousness as testified in the Hebrew Bible. Etymological explanation of names is very noticeable in the early traditions of biblical narratives, especially in Genesis. For the explanation of many names, the Hebrew Bible provides a popular (folk) etymology. Quite a number of names were foreign or were received by tradition from earlier cultures, but they have meanings intimately tied up with historical events. Many of these names are elucidated aetiologically: first came the name, then a story was built up imaginatively to explain how the name had come about. Sometimes the name was altered to fit the circumstances. The purpose of the etymology was not so much to explain the name in itself as to link it with some legendary feature already present in the narrative tradition. In this operation of the etymological explanation of names etymological interest merges with plays on sound correspondences, assonances, word-similarities, poetic exploitation of homonymy and other linguistic and literary associations. Biblical etymology is not comparable with what we today call etymology. It is more a special case of the literary use of linguistic associations, more a kind of poetry and fancy. The appreciation of the etymological explanation of biblical names thus belongs rather to literary criticism than to philology or linguistics. In line with this fact, this study focuses on some aetiological explanations of biblical names combining the naming on the basis of the play on words and the explanation of the naming by the recurring formula: "Therefore his name was called so and so." The more evident it is that the play on words is the central literary feature of the original text, the more appropriate it is that we should take an interest in the question to what extent the play on words is preserved in various Bible translations.

Key words: Biblical names, popular etymology, etymological explanation, aetiological interpretation, play on words, literary associations, explanation of the naming, preservation of the play on words in translations, Aramaic translations, Greek translations, Latin translations, medieval translations, Renaissance translations, recent translations